

Türkiye’de Gönüllü Emeginin Hukuki Niteliği Sorunu ve Bir Çözüm Önerisi

The Legal Qualification of Volunteer Work in Türkiye and a Proposed Solution

Abdullah EROL*

ÖZ

Gönüllü çalışma, bireylerin maddi karşılık beklemeden toplumsal fayda sağlamak amacıyla yürüttüğü faaliyetlerdir. Devletin karşılamakta yetersiz kaldığı ihtiyaçların gönüllüler eliyle kamuya ilave bir yük getirmeden giderilmesi mümkündür. Bu gerçeklik, gönüllü emeğinin en büyük işveren konumundaki devlet tarafından kamu hizmetlerinin görülmesinde önemli bir kaynak olarak değerlendirilmesinin önünü açmaktadır. Son yıllarda Türkiye’nin maruz kaldığı afet ve acil durumlar, gönüllü emeğini devlet kurumları nezdinde kullanışlı bir alternatif olmaktan çıkarak önemli bir işgücü kaynağı haline getirmiştir. Nitekim Sivil Toplum İlişkileri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Sivil Katılım Projesi ve bu proje kapsamında yayımlanan Yeşil Kitap, devletin gönüllü emeğine bakışını açık bir şekilde göstermektedir.

Devlet, afet halleri başta olmak üzere pek çok alanda gönüllü emeğinden faydalanmayı istemekle birlikte, özellikle iş hukuku bakımından ortaya çıkabilecek sorunlara muhatap olmanın önünü kesmeye çalışmaktadır. Ancak gönüllülüğün Türk mevzuatında açıkça tanımlanmamış olması ve uygulamadaki suiistimaller, gönüllü emeğinin devlet tarafından kullanımında ciddi soru işaretleri oluşturmaktadır. Makale, Yeşil Kitap’ta gönüllülüğün hukuki niteliğini belirlemeye yönelik ortaya atılan tekliflerin devlet ve gönüllülük motivasyonu üzerinde doğuracağı olumsuz etkilerin tespiti ve federasyon kavramı üzerinde şekillenen bir çözüm önerisini içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Federasyon, Gönüllü emeği, Hukuki statü, Sosyal güvenlik koruması, Yeşil kitap.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü İş Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, ORCID: 0000-0003-1018-1602

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: Abdullah EROL

E-posta/E-mail: abduallah.erol@istanbul.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 17.02.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 25.06.2025

ABSTRACT

Voluntary work is the activities carried out by individuals for social benefit without expecting any financial return. It is possible to meet the needs that the state is insufficient to meet through volunteers without imposing an additional burden on the public sector. This reality paves the way for the state, which is the largest employer, to use volunteer labour as an important resource in the provision of public services. The emergencies that Turkey has faced in recent years have transformed volunteer labor from an alternative for state institutions to an important source of labor. As a matter of fact, the Civil Participation Project conducted by the General Directorate of Civil Society Relations and the Green Book published within the scope of this project clearly demonstrate the state’s view of volunteer labor. While the state wants to make use of volunteer labor in many areas, especially in times of disaster, it tries to avoid problems that may arise especially in terms of labor law. However, the lack of a clear definition of volunteerism in Turkish legislation and abuses in practice raise serious questions about the use of volunteer labor by the state. The article analyzes the negative effects of the Green Paper’s proposals to define the legal nature of volunteerism on the state and the motivation of volunteers and proposes a solution based on the concept of federation.

Keywords: Federation, Volunteer labour, Legal status, Social security coverage, Green book.

GİRİŞ

Gönüllülük, bir toplumda diğerkâmlığın ve barışın tesisi için en önemli mekanizmalar arasında yer almaktadır. Kişilerin kendi zamanlarından ve maddi kaynaklarından, hiçbir karşılık beklemeden başkaları lehine vazgeçmeleri, kapitalizmin ve bireycilik düşüncesinin toplumda yol açtığı tahribatın onarılmasında benzersiz bir fırsat oluşturmaktadır. Ancak, her fırsatın belirli riskleri de beraberinde getirdiği gerçeği, gönüllülük açısından da geçerlidir.

Gönüllü emeği, gerektiği şekilde kullanıldığında, belli açılardan ücretli emeğe göre daha verimli sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir¹. Hayatını idame ettirmek için iştigal ettiği işte çalışma süresinden bir dakika bile fazla çalışmaya rıza göstermeyen kişi, çalışma süresi dışında katıldığı bir gönüllü faaliyetten hiçbir ücret talep etmemektedir. Ölçülü bir şekilde kullanıldığında pek çok kamu hizmetinin devletin müdahalesine ve kaynak tahsis etmesine gerek kalmadan yerine getirilmesini sağlayan gönüllü faaliyetler, neoliberal ekonomi düzeninde devletin maliyetleri azaltma için kullanacağı bir araç olarak algılanmaktan kurtulamamaktadır². Gönüllü faaliyetlere katılımın temel motivasyonuna tamamıyla zıt olan bu anlayış, özellikle gönüllülüğün henüz tam manasıyla kurumsallaşmadığı Türkiye gibi ülkelerde, gönüllü emeğinin aşırı kullanımına ve sonuçta gönüllülerin gönüllü olma

1 Femida Handy, Laurie Mook and Jack Quarter, ‘The Interchangeability of Paid Staff and Volunteers in Nonprofit Organizations’ (2008) 37(1) Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly 76, 91.

2 Jon Dean, ‘Volunteering, the market, and neoliberalism’ (2015) 9(2) People, Place and Policy 139, 146.

isteklerini kaybetmelerine yol açabilmektedir³. Dolayısıyla, kamu hizmetlerinin görülmesinde ve toplumsal barışın sağlanmasında önemli katkılar sağlayan gönüllü emeğinin⁴, yanlış kullanılması halinde devlete ilave maliyetler doğurması ve toplumsal barışın bozulmasına yol açması mümkündür. Yapılacak yasal düzenlemelerin kilit noktasını oluşturan bu husus, Türk kanun koyucusu bakımından ciddi bir tartışma başlığıdır.

Türkiye’de gönüllülerin kamu hizmetlerini gerçekleştirmede devlete destek olması, özellikle afet ve acil durumlarda devletin yetişemediği noktalarda vatandaşların ihtiyaçlarını karşılaması, geçmişten bu yana süregelen bir olgudur. Bu manada gönüllülüğün Türk toplumunun temel değerlerinden biri olduğu rahatlıkla ifade edilebilecektir⁵. Yasal zeminde de kendisine yer bulan gönüllülük, pek çok kanun ve yönetmelikte hükme bağlanmıştır. Bu noktada, yeni ve tek bir gönüllülük kanunu yapılmasına neden ihtiyaç duyulduğu sorusu gündeme gelmektedir.

Türkiye’nin bir afet ülkesi olması ve ne yazık ki devletin bu afetlere hazırlık konusunda gereken kaynağı ayırmada çoğu zaman yetersiz kalması, afet hallerinde insan gücüne duyulan ihtiyacı arttırmaktadır. Afet öncesinde yapılacak denetim ve hazırlıklarla afetlerden etkilenecek kişi sayısını önemli ölçüde azaltmak mümkün iken, denetimsizlik ve hazırlıksızlık neticesinde, afet sonrası iyileştirme çalışmalarına olması gerekenden daha fazla insan gücü ve maddi kaynağın tahsis edilmesi gerekmektedir⁶. Son yıllarda Türkiye’de yaşanan orman yangınları, depremler ve sel felaketleri devletin afet anında yaşadığı insan gücü eksikliğinin kendisini daha açık bir şekilde göstermesine yol açmıştır. Bu açığı kamu kaynaklarını en az seviyede harcayarak gidermeyi hedefleyen devlet, tipik bir işveren davranışı sergileyerek en kısa yolu tercih etmiş ve işgücü maliyetlerini azaltmanın yollarını aramaya başlamıştır. Gönüllülüğün, son yıllarda kamu hizmetlerinin görülmesinde daha yaygın bir şekilde kullanılmak istenmesinin⁷ temel sebebi de maliyet ve süre etkin bir alternatif olarak ortaya çıkmasıdır.

2023 yılında başlatılan, Avrupa Birliği tarafından fonlanan ve ana faydalanıcısının Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla ilişkiler Genel Müdürlüğü ile Türkiye Belediyeler Birliği’nin olduğu Sivil Katılım Projesi, Türkiye Cumhuriyeti’nin gönüllü emeğinden nasıl yararlanılacağını belirleme konusunda bir altyapıyı oluşturmayı hedeflemiştir. Proje kapsamında yapılan çalıştaylarda ve bu çalıştaylar neticesinde ortaya çıkan Yeşil Kitap’ta, iş hukukundan doğabilecek uyuşmazlıkların önüne geçebilmek ve devletin gönüllülerle bir işçi-işveren ilişkisine girmeden kamu hizmetlerini nasıl gördüreceği, cevap aranan temel sorular arasında yer almıştır⁸.

3 Sung-Joon Park, ‘They overworked us’ (2017) 4(3) *Medicine Anthropology Theory* 75, 77.

4 Raseljka Krnic, and Dino Vukusic, ‘Social participation of youth through volunteering: Case study of Centre for Peace Studies in Zagreb’ (2022) *Ethnography* 1, 15.

5 Fatma Okur Çakıcı ve Ahmet Burhan Çakıcı, ‘Sosyal Yardımlaşma Bağlamında Sivil Toplumun Rolü: Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Örnekleri’ (2020) 5(3) *The Journal of International Scientific Researches* 203, 205-207.

6 Şakir Şahin, ‘Türkiye’de Afet Yönetimi ve 2023 Hedefleri’ (2019) 1(2) *Turkish Journal of Earthquake Research* 180, 194.

7 Murat Şentürk ve Baran Can Karadoğan, *Türkiye’de Gönüllülüğün Yaygınlaştırılması için Politika ve Yasal Düzenleme Önerileri* (Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü 2024) 47.

8 ibid 40.

Hukuki açıdan değerlendirildiğinde gönüllülük ve iş hukukundaki anlamıyla “iş”in birbirinden ayrıştırılması, bunu sağlamak için de bir yasal düzenleme yapılmasına ihtiyaç duyulması söz konusu olmamalıdır. Zira iş hukuku bakımından iş; iş sözleşmesi kapsamında, karşılığında ücret alınan, işverenin emir ve talimatları doğrultusunda gerçekleştirilen, kişisel ve hukuki bağımlılık doğuran bir çalışmadır⁹. Buna karşılık gönüllü faaliyet, hiçbir karşılık beklemeden, bir sözleşme kapsamında yapılması zorunlu olmayan ve gönüllü ile bünyesinde faaliyet gösterdiği kurum arasında hukuki bağımlılık ilişkisi kurması gerekmeyen eylemlerdir¹⁰. Birbirinden tamamen ayrı motivasyonlarla gerçekleştirilen faaliyetleri ifade eden “iş” ve “gönüllü faaliyet” kavramlarının birbirinden ayrıştırılması için bir yasal düzenleme yapmaya da esas itibarıyla gerek bulunmamaktadır. Kanun koyucuyu bu ayrımı yapmaya iten sebepler, gönüllü kavramının anlaşılma biçimindeki farklılıklardan doğan suiistimaller ve gönüllü kavramının sivil toplumu geliştiren ve destekleyen bir olgu olarak değil de maliyetleri düşürmeyi sağlayacak bir araç olarak görülmesi eğilimidir.

Yeşil Kitap’ın bütünü ele alındığında temel kaygının, toplumda demokrasi anlayışını geliştirmek ve bu amaçla da sivil katılımı teşvik etmek değil, gönüllü katılımın “sürdürülebilir” olmasını sağlamak olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Sürdürülebilirlikten kastın da öncelikle maliyet odaklı değerlendirildiği, hukuki açıdan ihtiyaç olmamasına rağmen gönüllülük ile iş hukuku arasındaki ayrımın yapılmaya çalışılmasından açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim metindeki sürdürülebilirliğe ilişkin 17 (onyedi) atfa karşın demokratikleşmeye yalnızca 5 (beş) defa atıfta bulunulmuştur. Gönüllülüğün temelinden sarsılmasına ve devletin ilerleyen yıllarda çok daha büyük maliyetlerle karşılaşmasına yol açacak bu anlayıştan bir an önce geri dönülmesi, hayati bir önem taşımaktadır. Gönüllü faaliyetler neticesinde kamu hizmetlerinin bir kısmının sivil toplum eliyle görülmesini, kamu kurumlarının kamu hizmetlerini yerini getirmede gönüllüleri kullanmasıyla ayrıştırmak gerekmektedir. Aksi takdirde, devletin önlemeyi amaçladığı iş hukuku ve diğer hukuk dallarından kaynaklanan uyuşmazlıklar, devleti çok daha zor bir duruma sürükleyecektir. Nitekim bu tür hukuki uyuşmazlıklar, sorun odaklı çözüm sunmayı, gönüllülük türlerine göre doğan ihtiyaçları karşılamayı hedefleyen yasal düzenlemelerin bulunduğu mevcut ortamda bile yargı organlarını meşgul etmektedir. Bu manada, gönüllü köy korucuları tarafından açılan hizmet tespiti ile ilişkin davalar, ileride yaşanabilecek sorunların bir örneğini sunmaktadır.

Gönüllülük türlerinin tümünü kapsamı hedeflenen bir kanunun karşılaşacağı en temel zorluk, gönüllü ve gönüllü emeğinden faydalanan kuruluşların nasıl tanımlanacağıdır. Nitekim Yeşil Kitap’ta da bu tanımların nasıl yapılması gerektiği konusunda birtakım görüşlere yer verilmiş, fakat net bir çözüm sunulamamıştır¹¹. Literatürde gönüllü kavramının nasıl tanımlandığı incelendiğinde, tüm gönüllülük türleri bakımından uygulanabilecek tek bir tanımın mevcut olmadığı, tanımın

9 Hamdi Mollamahmutoğlu, Ulaş Baysal ve Muhittin Astarlı; *İş Hukuku* (7. Baskı, Lykeion 2022), 330; Nuri Çelik, Nurşen Caniklioğlu, Talat Canbolat ve Ercüment Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri* (35. Bası, Beta 2022), 167-174; Haluk Hadi Sümer, *İş Hukuku Uygulamaları* (8. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024) 30; Kübra Doğan Yenisey ve Mahmut Kabakçı, *Gönüllü Emeği ve İş Hukuku* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2017) 29.

10 Kübra Doğan Yenisey, ‘Gönüllülük ve Hukuki Çerçevesi’ iç Emre Erdoğan, Pınar Uyan Semerci, Nurhan Yentürk ve Laden Yurttagüler (edr), *Türkiye’de Gönüllülük: Deneyimler, Sınırlılıklar ve Yeni Açılımlar* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2020) 184.

11 Şentürk ve Karadoğan (n 7) 32-33.

gönüllülük türünün gereksinimlerine göre şekillendiği görülmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, gönüllülüğün tek bir tanımda birleştirilmeye çalışılması, aslında sorun teşkil etmeyen bir konunun sorun olarak algılandığı gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bürokratik refleksler neticesinde ortaya çıkan bu durum, tümdengelimci anlayışın bir yansıması olarak kendisini göstermektedir. Özü itibarıyla sivil olan, sivil olduğu için var olan ve sivil kalması gereken bir alanın çıkarılacak bir kanunla devlet hiyerarşisi içerisine sokulmaya çalışılması gönüllülük olgusunu temellerini sarsmaktadır.

Gönüllülüğe ilişkin çıkarılması istenen ve düşünülen kanun her ne kadar ifade edildiği üzere ciddi sorunlar doğurma potansiyeline sahip olsa bile, gönüllülüğe ilişkin bir çerçeve oluşturulması ihtiyacını göz ardı etmek de mevcut sorunların devam etmesine sebep olacaktır. Türkiye'nin ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda, gönüllülerin maruz kaldığı suiistimallerin önlenmesi ve gönüllülüğün kurumsal ve planlı bir şekilde yürütülmesi, acil çözüm gerektiren bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Ancak soruna maliyet odaklı yaklaşmak, çözüm değil, sorun doğuracaktır. Doğru olan çözüm, gönüllülüğün "sivil" olma niteliğine zarar vermeden, toplumun kendi ihtiyaçlarına planlı ve etkili çözümler üretebilme kapasitesini geliştirmektir.

Federasyon kavramı ve Türk hukukunda spor federasyonlarının düzenlenme biçimi; iş hukuku bakımından doğacak uyuşmazlıkların önüne geçme, sivil toplumun "sivil" niteliğini korumasını sağlama ve gönüllülüğün kurumsal düzeyde daha planlı bir şekilde yeniden düzenlenmesini temin etmek bakımından etkili, kolay ve hızlı bir çözüm sunma potansiyelini taşımaktadır. Spor federasyonları bünyesinde faaliyet gösteren sporcuların iş kanunu kapsamı dışında tutulmaları, gönüllülüğün pek çok türü bakımından, özellikle de devletin afet ve acil durumlarda ihtiyaç duyduğu arama kurtarma, yangınlara müdahale gibi alanlarda gönüllü-iş hukuku ayrımının yapılması bakımından büyük benzerlikler taşımaktadır. İş hukukuna ilişkin olduğu düşünülen bir sorun alanına yine iş hukuku bünyesinde bir çözüm bulmaya çalışmak yerine daha karmaşık ve uygulaması zor bir yolu tercih etmenin devlet bakımından doğuracağı sorunları doğru bir şekilde tespit etmek gerekmektedir. Bu amaçla, makale kapsamında öncelikle gönüllü kavramının hukuki niteliği açık bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmış, mevcut durumda yaşanan sorunlara değinilmiş ve son olarak federasyon kavramının bu sorunlara ne tür çözümler sunacağına değinilmiştir.

I. GÖNÜLLÜ EMEĞİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

A. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Gönüllü çalışma, bireylerin karşılıksız olarak, kendi iradeleriyle katıldıkları, genellikle sosyal, kültürel veya çevresel faydalar sağlamak amacıyla gerçekleştirdikleri faaliyetlerdir¹². Bu çalışmalar; kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, sivil toplum örgütleri veya topluluk projeleri aracılığıyla yürütülür.

12 David Horton Smith, 'Altruism, Volunteers and Volunteerism' (1981) 10(11) Nonprofit & Voluntary Sector Quarterly 21, 22-23; Murat Şentürk ve Büra Turan Tüylüoğlu, 'Defining Volunteerism', Murat Şentürk (ed) *Volunteerism and Working With Volunteers* (Istanbul University Press 2022) 44.; Ali Nazım Sözer ve Pelin Tuac Yılmaz, 'Ücretsiz Çalışanların Hukuki Konumu İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme', Alpay Hekimler (ed), *Otto Kaufmann Armağanı* (Legal Yayıncılık 2021) 581.

Gönüllü emeği, bireylere yalnızca topluma katkıda bulunma fırsatı sunmakla kalmaz, aynı zamanda sosyal bağları güçlendirir, kültürel değişimi teşvik eder ve sosyal sorunlara dair farkındalık yaratır¹³.

Gönüllülük türlerine ilişkin öğretilerde farklı ölçütler dikkate alınarak sınıflandırmalar yapılmıştır. Gönüllülüğün kayıtlı ya da kayıt dışı yapılmasına göre, formel (kayıtlı) – informal (kayıt dışı); gönüllülük süresine göre, kısa – uzun; ülke sınırları temelinde, ulusal – uluslararası; bir kurum bünyesinde yapılıp yapılmadığı dikkate alınarak, kurumsal – bireysel; gönüllünün yaşına göre, genç – yaşlı olmak üzere pek çok kategori oluşturulmuştur¹⁴. Bütün bunların yanında, teknolojik gelişmelerin neticesinde dijital gönüllülük de bir gönüllülük türü olarak sınıflandırmalara dâhil edilmektedir¹⁵.

Türkiye’de gönüllü emeğinin hukuki niteliği konusunda mevcut yasalar ve düzenlemeler, büyük ölçüde gönüllülük türlerinin kendi kapsamlarıyla sınırlı kalmıştır. Gönüllü çalışmalara ilişkin hukuki çerçeve, 5253 sayılı Dernekler Kanunu ve 5072 sayılı Kamu Yararına Çalışan Dernekler Kanunu gibi yasalarla belirlenmiştir. Ancak bu yasalarda gönüllü tanımlarına yer verilmemiştir¹⁶.

Gönüllü emeği, örgütsel, ekonomik ve sosyal açılardan önemli tartışmaların konusu olmanın yanında hukuki açıdan – özellikle iş hukuku – üzerinde dikkatle durulması gereken bir konudur. Gönüllü çalışanların kural olarak, işçi statüsünde değerlendirilmeleri mümkün değildir¹⁷. Zira gönüllü, kendisine verilen işi herhangi bir maddi karşılık beklemeden, kendisinin uygun olduğunu belirttiği zamanda ve işçi olma iradesi taşımadan yapan kişidir. Dolayısıyla bir gönüllünün herhangi bir iş kanunu bakımından işçi olarak değerlendirilmesi söz konusu olmamaktadır. Bununla birlikte, uygulamada yaygın bir şekilde gönüllünün “ucuz/bedava işgücü” olarak görülmesi ve gönüllünün bir işçi gibi çalıştırılması¹⁸, konunun iş hukuku bakımından incelenmesi zorunluluğunu doğurmaktadır.

Yeşil Kitap, kamunun gönüllülük faaliyetlerini hızlandırma ve kapsamını geliştirme amacına katkı sağlamak amacıyla, şimdiye kadar çoğunlukla STK’ların ev sahipliğinde yürütülen gönüllülük faaliyetlerini, ev sahibi kuruluş kavramına kamu kurumlarını da dâhil ederek genişletmeye çalışmaktadır¹⁹. Esasında iş hukukundan doğabilecek uyuşmazlıkların gönüllülük bakımından sorun olarak algılanmasındaki temel sebep, devletin gönüllülük alanına doğrudan, fakat mümkün olduğu kadar düşük maliyetlere katlanarak müdahil olmak istemesidir. Zira son yıllara kadar çoğunlukla yönetmeliklerle yürütülen gönüllülük faaliyetleri, STK’lar vasıtasıyla yürütüldüğünden, devletin doğrudan ilgi alanına girmemiştir. İş hukukuna dair yaşanan uyuşmazlıklara çözüm bulma yönünde bir gayret de söz konusu olmamıştır. Ne zamanki devlet gönüllülük faaliyetlerinin önemini

13 Fahri Çakır, ‘Türk sosyolojinde yeni bir alan: Gönüllülük araştırmaları’ (2014) (29) Sosyoloji Dergisi 185, 187-188; Murat Kalkan, ‘Almanya’da Sivil Toplum Anlayışı ve Organizasyonu’ (2023) (84) Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi 209, 216.

14 Mehmet Lütfi Arslan, ‘Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük: Sorunlar ve Çözüm Yolları’ (2018) (4) İlke Politika Notları 1, 4-5.

15 Dmitry Chernobrov, ‘Digital Volunteer Networks and Humanitarian Crisis Reporting’ (2018) 6 (7) Digital Journalism 928, 932.

16 Doğan Yenisey (n 10) 179.

17 ibid 184.

18 Handy, Mook and Quarter (n 1) 80.

19 Şentürk ve Karadoğan (n 7) 47.

kavrayıp doğrudan müdahil olmak istemiş, gönüllülerin hukuki statüleri yoğun tartışmaların konusu olmuştur.

Gönüllü emek, yalnızca bireyler için değil, aynı zamanda toplum için de büyük bir değere sahiptir. Gönüllü çalışmalar, sosyal dayanışmayı güçlendirici etkilerde bulunmanın yanı sıra, toplumsal sorunlara çözüm arayışında önemli bir rol oynamakta ve toplumun çeşitli kesimlerinin bir araya gelmesine katkı sağlamaktadır²⁰. Bu bağlamda, gönüllü emeğinin ekonomik boyutu da göz ardı edilmemelidir. Gönüllü çalışmalar, birçok sosyal hizmetin yürütülmesine katkıda bulunarak, devletin sosyal harcamalarını azaltabilir²¹. Ayrıca gönüllü emek, bireylerin profesyonel becerilerini geliştirmelerine, tecrübelerini artırmalarına ve kariyerlerine katkı sağlamalarına olanak tanır. Bu durum, gönüllülerin iş gücü piyasasında daha rekabetçi hale gelmelerine yardımcı olur²². Ancak, gönüllü emeğinin bu sosyal ve ekonomik değeri, hukuki belirsizliklerle gölgelendiğinde, gönüllülerin motivasyonunu olumsuz etkileyebilir²³.

Gönüllü emeği, ekonomik ve sosyal önemi sebebiyle, uluslararası alanda giderek artan bir öneme sahiptir. Birleşmiş Milletler, gönüllü çalışmayı teşvik eden ve destekleyen çeşitli programlar geliştirmiştir²⁴. Gönüllülerin haklarının korunması, sosyal adaletin sağlanması ve gönüllü çalışmaların daha etkili bir şekilde yürütülmesi için birçok ülke, gönüllü emeğine yönelik hukuki düzenlemeler yapmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin de uluslararası standartlara uygun bir hukuki çerçeve oluşturması gerekmektedir.

Gönüllülük kavramı, toplumun bu kavrama yüklediği anlam ile yakından ilgilidir. Toplumların sahip oldukları kültür ve geçirdikleri tarihsel süreç, gönüllülük biçimlerini ve gönüllülük anlayışını farklılaştırmıştır. Türkiye'de gönüllülük kavramı, gerektiğinde devlete alternatif olabilmek üzerine değil, ihtiyaç duyduğunda devleti desteklemek üzerine şekillendiğinden, Türkiye'deki gönüllülük anlayışı tam anlamıyla "sivilleşmemiştir". Devlet güdümünde şekillenen ve devletten ayrı düşünülemeyen gönüllülük kavramı, toplumun ihtiyaçlarını belirlemede ve bunları temin edecek faaliyetlerin belirlenmesinde devletten bağımsız bir gönüllülük anlayışının oluşmasını engellemiştir²⁵. Bu bakış açısı, gönüllü faaliyetlerin hukuki çerçevesinin şekillenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır.

20 Hakan Dulkadiroğlu, 'Gönüllülük, Gönüllü Kuruluşlar ve Devlet Arasındaki İşbirliği: Americorps Örneği ve Türkiye için Bir Model Önerisi' (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi 2016) 103.

21 Selda Taşdemir Afşar, 'Gönüllülük Olgusunu Sosyolojik Teorilerle Anlama Denemesi' (2019) (7) Gençlik Araştırmaları Dergisi 27, 31-32.

22 Steven M. Worker, Dorina M. Espinoza, Car Mun Kok, Charles Go and JoLynn C. Miller, 'Volunteer Outcomes and Impact: The Contributions and Consequences of Volunteering in 4-H' (2020) 15(4) Journal of Youth Development 6, 8; Dağa Kamerâde, *Third sector impacts on human resources and community* (European Union, 2015) 10.

23 Frederick Sundram, Thaniknath Corattur, Christine Dong and Kelly Zhong, 'Motivations, Expectations and Experiences in Being a Mental Health Helpline Volunteer' (2018) 15(10) International Journal Environmental Research Public Health 1, 8.

24 Tetiana Liakh, Maryna Lekholetova, Anastasiia Kotelevets, Tetiana Spirina and Olga Shved, 'Development of Youth Volunteer Programs in the Condition of the Covid-19 Pandemic in the Communities, Neighboring to the Area of the Joint Forced Operation in the East of Ukraine' (2021) 3 Society, Integration, Education 316, 319.

25 Funda Onbaşı, 'Civil Society Debate in Turkey: A Critical Analysis' (Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi 2008) 134-135.

B. GÖNÜLLÜ EMEĞİNİN YASAL ÇERÇEVESİ

Türkiye’de, gönüllülüğe ilişkin tek ve kapsayıcı bir yasa bulunmamakla birlikte, çeşitli kamu kurumlarının ihtiyaç duydukları alanlarda gönüllü emeğinden faydalanmalarına imkân sağlayacak yasal düzenlemeler mevcuttur. Bu düzenlemelerdeki temel gaye, merkezden uzak olması hasebiyle personel istihdam etmenin “uygun olmadığı”, olay yaşanma sıklığının düşük olduğu yerlerde kamu kurumlarının acil durumlarda emeğinden faydalanabileceği gönüllü yapıların/toplulukların teşekkül ettirilmesidir²⁶.

Kanun koyucu, gönüllü faaliyetlerin ağır aksak da olsa belirli bir çerçevede, büyük sorunlara yol açmadan işliyor olmasından dolayı, gönüllülüğün tanımını yapma veya bu alanı temel bir kanunla düzenleme ihtiyacını hissetmemiştir. Tüm gönüllülük türlerini kapsayan tek bir tanımın yapılmasındaki zorluk da devletin gönüllülük alanından uzak durmasında etkili olmuştur. Nitekim, tehlikeli veya zor (yaşlı bakımı vb.) bir faaliyette bulunmayı içermeyen gönüllülük türlerinde (temel insani yardım gibi) maddi karşılık beklemezsizin faaliyette bulunma kaygısı ön planda tutulmakta, gönüllülere maddi kazançların sağlanması veya bunun teklif edilmesi, bu tür gönüllü faaliyetlere katılımın azalmasına sebep olabilmektedir²⁷. Buna karşılık, tehlikenin yüksek olduğu faaliyetlerde durum değişmektedir. Zira yasal düzenlemelerde, özellikle hayati tehlikenin yüksek olduğu gönüllülük türlerinde, ilgili kamu kuruluşunun gerektiğinde teçhizat desteği ve hatta gönüllüye belirli bir miktar ödeme yapacağı dahi hükme bağlanmıştır (Orman Kanunu m. 69/5). Tehlikeli işlerde faaliyet göstermeyi gerektiren bu gönüllülük türlerinde birtakım maddi desteklerin verilmesi, gönüllü faaliyetin teşvik edilerek devamlılığının sağlanması bakımından zorunluluk arz etmektedir. Nitekim Yeşil Kitap’ta da, gönüllü faaliyetlerin “sürdürülebilirliğinin” sağlanması adına gönüllülere ihtiyaca göre birtakım ödemelerin yapılması gerekli görülmektedir²⁸. Bu durumda, gönüllülüğün

26 Tüketici olmamak üzere bu düzenlemelere örnek olarak; Orman Kanunu; Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Gönüllülük Kanunu; Orman Yangınlarıyla Mücadelede Görev Yapan Gönüllüler Hakkında Yönetmelik; İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği; Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun; Belediyelerin Gönüllü İtfaiyecilik Yönetmelikleri; Çevre Kanunu (m. 2; Ek m. 3); Çevre Denetimi Yönetmeliği (m. 4/h; m. 40; 41, 42); Fahri Trafik Müfettişliği Görev ve Çalışma Yönetmeliği, Kara Avcılığı Kanunu (m. 20/5); Fahri Av Müfettişlerinin Seçimi, Eğitimi, Görev ve Yetkileri ile Çalışma Esas ve Usullerine Dair Yönetmelik; 90/755 Sayılı Kararname Uyarınca Gelişmekte Olan Ülkelere Yapılacak Teknik Yardımlarla İlgili Faaliyetlerin Yürütülmesine İlişkin Esaslar; Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu (m. 22); Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği (m. 54); Sosyal Hizmetler Kanunu (m. 4/I-a); Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği (m. 1, 7, 13, 14, 15, 27); Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evler Yuvaları Yönetmeliği (m. 7/II – ı, m. 9/s, m. 11/f, m. 56); Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Özürlülerin Bakımı, Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmelik (m. 32/I-ğ, m. 54, m. 56); TC Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Dinlenme ve Bakımevleri (Huzurevleri) İşletme Yönetmeliği (m. 19/IV-j); Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği (m. 7/f, m. 12/k, m. 21/I-n, m. 23/I-i, m. 24/I-f, m. 90); Hayvanları Koruma Kanunu (m. 4/j, m. 15/j); İlköğretim ve Eğitim Kanunu (m. 75/c), Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği (m. 93/3); El Sanatları Eğitim Merkezi Müdürlükleri Yönetmeliği (m. 6/1-ç); Sivil Savunma Kanunu (m. 38/d, e; Ek m. 8); Sivil Savunma Arama ve Kurtarma Birlikleri ve Ekiplerinin Kuruluşu, Görevleri, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik (m. 4/f, m. 7/d, f); Dernekler Kanunu (m. 13/I) sayılabilir. Bu düzenlemeler devletin görevi olarak nitelendirilebilecek pek çok temel alanda gönüllü emeğinin kullanılmasını mümkün hale getirmektedir.

27 Ji-Hye Seo, Ock-Joo Kim, Sang-Ho Yoo, Eun Kyung Choi ve Ji-Eun Park, ‘A Study on the Characteristics of Healthy Volunteers who Participate in Phase I Clinical Trials in Korea’ (2022) 17(1-2) Journal of Empirical Research on Human Research Ethics 193, 201.

28 Şentürk ve Karadoğan (n 7) 38.

akla gelen en temel unsuru olan “maddi karşılık bekleme”, tüm gönüllülük türleri için ortak bir unsur olarak ifade edilemeyecektir. Benzer düşünce tarzı ve uygulama, gönüllülük faaliyetlerinin en fazla desteklendiği ülkelerden bir olan Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) de mevcuttur. Her ne kadar gönüllü faaliyetlere katılım yüksek olsa da ABD kanun koyucusu, tek bir gönüllü tanımı yapmak yerine, mevcut kanunları ve kavramları gönüllüleri kapsayacak şekilde yorumlama yolunu seçmiştir²⁹.

Tüm bunların yanında, devletin en büyük işveren olduğunu ve maliyet hesabı yaptığını³⁰, emeğin de en önemli maliyet kalemlerinden birini oluşturduğunu gözden kaçırmamak gerekmektedir³¹. Türkiye’de 2022 yılına kadar gönüllü emeğine duyulan ihtiyacın sınırlı düzeyde kalması, devletin gönüllü emeğine başvurmayı pek tercih etmemesi, gönüllünün kim olduğu ve hangi haklara sahip olması gerektiği üzerinde derinlemesine tartışmalar yapılmasını engellemiştir. Ancak son yıllarda yaşanan afetler neticesinde gönüllü emeğinin, devletin acil durumlarda eksik kalan işgücünü tamamlamada oldukça faydalı bir kaynak olduğunun anlaşılmasıyla birlikte, gönüllülüğün muğlak yapısının giderilmesi devlet açısından artık bir zorunluluk halini almıştır.

C. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ GÖNÜLLÜ EMEĞİNİ DÜZENLEME YETKİSİ

Sivil toplum kuruluşları (STK’lar), demokratik toplumların önemli bir parçası olarak bireylerin toplumsal, çevresel, kültürel ve diğer çeşitli alanlardaki sorunlarına devletle kıyaslandığında daha spesifik ve ihtiyaca yönelik çözüm üretmelerini sağlayan yapılar arasında yer alır³². Gönüllü emek, bu kuruluşların etkinliklerini sürdürebilmesi için kritik bir unsurdur³³. Bu bağlamda, STK’ların gönüllü emeğini düzenleme yetkisi, hem gönüllülerin hak ve sorumluluklarının belirlenmesi hem de STK’ların amaçlarına uygun bir şekilde faaliyet göstermesi açısından önem taşır³⁴.

Türkiye’de STK’ların gönüllü emeği düzenleme yetkisi, 5253 sayılı Dernekler Kanunu çerçevesinde düzenlenen iç yönetmeliklere, tüzüklere ve her STK’nın kendi değerleri çerçevesinde oluşturduğu temel ilkelere dayanmaktadır. Bu kuruluşlar, gönüllülerle olan ilişkilerini, yasal sınırlar içerisinde, kendi politikaları ve ihtiyaçları doğrultusunda belirleyebilme özgürlüğüne sahiptir.

29 Joseph Mead, ‘A legal perspective on the organization–volunteer relationship’ (2018) 48(2S) Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly 12S, 14S.

30 Rebecca F. Taylor, ‘Rethinking Voluntary Work’ (2005) 53(2) The Sociological Review 117, 121.

31 Bahadır Şahin ve Hamza Ateş, ‘Yönetişim ve İçi Boş(altılan) Devlet: Devletsiz Kamu Yönetimine Doğru’(2020) 75(1) Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 235, 243; Mikhail Ivonchik, ‘The Costs and Benefits of Volunteering Programs in the Public Sector: Alongitudinal Study of Municipal Governments’ (2019) 49(6) The American Review of Public Administration 690, 690.

32 Ann Marie Clark, ‘Non-Governmental Organizations and their Influence on International Society’ (1995) 48(2) Journal of International Affairs 507, 512.

33 Emrah Ayhan ve Murat Önder, ‘İnsan Kaynaklarının Kurumsal Performansa Etkisi: Gençlik STK’ları Üzerine Ampirik Bir Araştırma’ (2021) 29(48) Sosyoekonomi 443, 451.

34 Murat Önder, Ayhan Akın ve Emrah Ayhan, *Türkiye Gençlik STK’ları Profili*. (T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı 2019) 51.

STK’ların gönüllü emeği düzenleme yetkisi, iki temel sorumluluğu içerir: gönüllülerin haklarının korunması ve STK’nın faaliyetlerinin şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde sürdürülmesi. Gönüllü emeğini düzenlerken, STK’ların dikkate alması gereken temel hususlar şunlardır:

Sözleşme Temelli İlişkiler: Gönüllülerle yapılan anlaşmalar genellikle yazılı veya sözlü taahhütlerden oluşur. Bu anlaşmalar, gönüllünün görev tanımını, çalışma süresini, haklarını ve sorumluluklarını belirlemelidir³⁵. Ancak bu tür sözleşmeler, iş hukuku kapsamına giren bağımlı bir çalışma niteliği kazanmamalı ve gönüllü ile STK arasında bir işveren-işçi ilişkisi yaratmamalıdır.

Eğitim ve Güvenlik: STK’lar, gönüllülerin faaliyetlerini sağlıklı ve güvenli bir ortamda gerçekleştirmesini sağlamakla yükümlüdür. Gönüllülere sağlanacak eğitim, sigorta olanakları ve diğer destek mekanizmaları hem hukuki hem de etik bir gereklilik olarak kabul edilmektedir³⁶.

Disiplin ve Uyuşmazlık Çözümü: Gönüllü emeğini düzenleme sürecinde, disiplin kuralları ve olası uyuşmazlıkların çözüm yolları da açıkça belirlenmelidir³⁷. Bu tür mekanizmalar, gönüllülerle STK’ların şeffaf ve öngörülebilir şekilde hareket etmesine katkı sunar.

Sivil toplum kuruluşlarının gönüllü emeğini düzenleme yetkisi, temelde anayasa ve gönüllülük alanına ilişkin düzenlemeler içeren kanunlarla sınırlıdır. Bu yetki, gönüllülerin temel hak ve özgürlüklerini ihlal edemez. Örneğin, bir STK, gönüllülere aşırı iş yüklemek veya onlardan ekonomik çıkar elde etmek amacıyla faaliyetlerini düzenleyemez. Ayrıca, gönüllü emeğini düzenleme yetkisi, ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesi gibi anayasal normlara uygun olmalıdır.

II. GÖNÜLLÜ FAALİYETLER VE İŞ HUKUKU: MEVCUT DURUM VE SORUNLAR

A. GÖNÜLLÜLÜK VE İŞÇİ-İŞVEREN İLİŞKİSİ ARASINDAKİ FARKLAR

1. İlişkiyi Doğuran İrade

Gönüllülük ilişkisi ile işçi-işveren ilişkisi arasındaki sınırın belirsizleşmesi, hukuki, ekonomik ve toplumsal açıdan önemli sorunlar doğurma potansiyeline sahiptir. Gönüllülük, doğası gereği, karşılığında maddi bir kazanç elde etme amacı güdülmeden gerçekleştirilen bir eylemdir³⁸. Dolayısıyla iş sözleşmesinin temel unsurlarından biri olan ücret unsuru, gönüllülük ilişkisinde bulunmamaktadır. Ücret ödeme yükümlülüğü, gönüllülük ile iş sözleşmesi arasındaki temel

35 Mead (n 29) 22S.; Sibylle Studer and Georg von Schnurbein, ‘Organizational Factors Affecting Volunteers: A Literature Review on Volunteer Coordination’ (2013) 24(2) *Voluntas* 403, 414.

36 ibid 16S.

37 Joseph P. Flood, Eric Gardner and Kelvin Yarrell, ‘Managing Volunteers: Developing and Implementing an Effective Program’ in John G. Peden, & RudyM. Schuster (eds), *Proceedings of the 2005 Northeastern Recreation Research Symposium: April 10th, 11th, & 12th* (USDA Forest Service 2005) 82.

38 Doğan Yenisey ve Kabakçı (n 9) 27-28.; Fethi Güngör ve Yasemin Çölgeçen, ‘STK’larda Gönüllü Yönetimi ve Motivasyonun Performansa Etkisi’ (2013) 8(3) *Akademik İncelemeler Dergisi* 163, 166.

ayırımlardandır³⁹. Ücret unsuru, gönüllülük ilişkisi sona erdiğinde açılan hizmet tespiti davalarında, doğası itibarıyla ücret karşılığı olmayan gönüllü faaliyetlerin hukuki niteliğinin belirlenmesinde öncelikli olarak dikkat alınmaktadır⁴⁰.

Türkiye’de, gönüllülüğü yaygınlaştırmak adına bazı gönüllülük türlerinde ödenen ve Yeşil Kitap’ta yer verildiği üzere⁴¹, tüm gönüllülük türleri bakımından yaygınlaştırılması düşünülen para cinsinden ödemeler, gönüllülük ilişkisi ile işçi-işveren ilişkisi arasındaki bu ayrımı belirsizleştirme potansiyeli taşımaktadır. Gönüllünün, gönüllülük kapsamında gerçekleştirdiği faaliyetlerini “iş” olarak nitelendirmek, gönüllülüğün temelinde yatan motivasyonun (insanların birbirlerine karşılıksız olarak yardım etme isteğinin) ortadan kalkmasına yol açacaktır⁴². Gerçek manada gönüllü olan bir kişinin herhangi bir surette gönüllü faaliyetlerinin karşılığında ücret ve buna bağlı haklar talep etmesi, üstüne üstlük faaliyetlerini iş sözleşmesi kapsamında gerçekleştirdiğini iddia etmesi hukuki açıdan mümkün değildir. Aksi takdirde gönüllülükten bahsedilemeyecektir⁴³. Bununla birlikte, Yargıtay’ın verdiği birtakım kararlarda, gönüllü olduğu iddia edilen kişinin, yapılan çalışmanın niteliği gereği aslında “işçi” olduğu tespit edilmiştir⁴⁴.

2. Karşılıklı Haklar ve Sorumluluklar

a. Gönüllülerin Hakları ve Sorumlulukları

Gönüllülük, henüz yasal çerçevesi tam olarak çizilmemiş bir kavram olduğundan, gönüllülerin hak ve borçları belirlenirken anayasadan doğan temel ilkelerin ve gönüllülüğe ilişkin kurallar içeren yasal düzenlemelerin hep birlikte ele alınması gerekmektedir.

Gönüllülerin haklarının neler olduğu belirlenirken akılda tutulması gereken en önemli husus; gönüllülerin, herhangi bir maddi kazanç beklentisi olmaksızın faaliyet gösterdikleri, muhtemel tehlikelere karşı önlem almada kullanabilecekleri bir maddi karşılık almadıkları, dolayısıyla herhangi bir çalışana göre daha fazla korumaya ihtiyaç duyduklarıdır.

Gönüllülük motivasyonunun devamı için gönüllülerin haklarının korunması büyük önem taşır. Bu haklar, hukuki düzenlemelerden ziyade etik kurallar ve sivil toplum kuruluşlarının (STK’ların) politikalarıyla şekillenir⁴⁵.

39 Sözer ve Tuuç Yılmaz (n 12) 582.

40 Doğan Yenisey ve Kabakçı (n 9) 33.

41 Şentürk ve Karadoğan (n 7) 38.

42 Modeste Dayé, ‘Volunteering at the Extensive Margin: Intrinsic or Extrinsic Motive?’ (2018) (131) Annals of Economics and Statistics 117, 118.

43 Doğan Yenisey ve Kabakçı (n 9) 33.

44 Bkz. Yargıtay HGK, E 2004/737 K 2005/26, 02.02.2005; Yargıtay 9 HD, E 2009/10309 K 2011/10639, 11.04.2011; Yargıtay 9 HD, E 2011/35609 K 2013/29461, 18.11.2013. Bkz. <<https://www.lexpera.com.tr/>> Erişim Tarihi 10 Şubat 2025.

45 Nezih Metin Özmutaf ve Ali Köstepen, ‘STK’larda Üyelerin Gönüllü Hakları Çerçevesinde Gönüllülüğe Yönelik Algılarının Belirlenmesi Üzerine İzmir İlinde Bir Araştırma’ (2018) 17 (UİK Özel Sayısı) Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi 813, 816.

Gönüllülerin temel hakları şunlardır:

1. **Bilgilendirilme Hakkı:** Gönüllüler, katıldıkları programın amacı, kapsamı ve kendilerinden beklenen görevler hakkında tam ve doğru bilgi alma hakkına sahiptir.
2. **Eğitim ve Destek Hakkı:** Gönüllüler, görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için gerekli eğitim ve kaynaklara erişim sağlamalıdır. Örneğin, özel bir beceri gerektiren görevler için önceden eğitim verilmesi beklenir⁴⁶.
3. **Adil Muamele Görme Hakkı:** Gönüllüler, ayrımcılığa uğramadan, eşitlik ilkesi doğrultusunda adil bir şekilde muamele görmelidir. Cinsiyet, yaş, etnik köken, inanç gibi nedenlerle ayrımcılık yapılmaması esastır⁴⁷.
4. **Güvenlik Hakkı:** Gönüllüler, görevlerini güvenli bir ortamda yerine getirme hakkına sahiptir. Bu kapsamda, kuruluşların gerekli güvenlik önlemlerini alması ve gönüllüleri olası riskler hakkında bilgilendirmesi gerekir⁴⁸.

Hak-sorumluluk dengesinin gereği olarak, STK’ların gönüllülere sağlanan haklar karşılığında birtakım sorumlulukları üstlenmelerinin beklenmesi doğaldır. Bu sorumluluklar, hem gönüllülerin gönüllü faaliyetin amacına uygun hareket etmelerini hem de STK’nın düzenini ve etkinliğini korumasını sağlar. Gönüllülerin başlıca sorumlulukları şunlardır:

1. **Görevlerini Özenle Yerine Getirme:** Gönüllüler, kendilerine verilen görevleri titizlikle ve zamanında yerine getirmekle yükümlüdür⁴⁹.
2. **Etik Kurallara Uyum:** Gönüllüler, STK’nın değerlerine ve etik kurallarına uygun hareket etmelidir. Özellikle gizlilik ve saygı gibi temel ilkelere riayet etmelidirler⁵⁰.
3. **İletişim ve Geri Bildirim:** Gönüllüler, görevlerini yerine getirirken yaşadıkları zorlukları veya önerilerini kuruluşla paylaşarak iş birliğine katkıda bulunmalıdır⁵¹.

b. Sivil Toplum Kuruluşlarının Hak ve Sorumlulukları

Gönüllü yönetiminin etkili olabilmesi ve sürdürülebilmesi için STK’ların belirli hak ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bunlardan en başta geleni, yönetme hakkıdır. STK’lar, faaliyetlerinin amaçlarına

46 Emre Erdoğan ve Pınar Uyan Semerci, ‘Türkiye Gönüllülük Araştırması 2019: Gönüllü Koordinatörleri Gönüllülüğü Değerlendiriyor’ iç Emre Erdoğan, Pınar Uyan Semerci, Nurhan Yentürk ve Laden Yurttagüler (edr) *Türkiye’de Gönüllülük: Deneyimler, Sınırlılıklar ve Yeni Açılımlar* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2020) 65.

47 Ingrid M. Johansen, ‘Legal Issues in School Volunteer Programs’ (1998) (1) School Law Bulletin 1, 14.

48 Doğan Yenisey (n 10) 201-202.

49 Nurhan Yentürk, ‘Gönüllülükle İlgili Yasal Düzenlemeler: Sivil Alan İçin Örnekler ve Öneriler’ iç Emre Erdoğan, Pınar Uyan Semerci, Nurhan Yentürk ve Laden Yurttagüler (edr) *Türkiye’de Gönüllülük: Deneyimler, Sınırlılıklar, Yeni Açılımlar* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2020) 237.

50 ibid 240.

51 Ayşe Beyazova ve Gözde Durmuş, ‘Abla bir daha gelecek misin?’ Türkiye’de Çocuklarla Gönüllülük Deneyimleri’ iç Emre Erdoğan, Pınar Uyan Semerci, Nurhan Yentürk ve Laden Yurttagüler (edr) *Türkiye’de Gönüllülük: Deneyimler, Sınırlılıklar ve Yeni Açılımlar* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2020) 145.

uygun olarak gönüllüleri yönlendirme ve denetleme hakkına sahiptir. Ancak bu hakkın gönüllü ve STK arasındaki ilişkiyi, iş sözleşmesindeki benzer bir yapıya dönüştürecek şekilde kullanılmaması önemlidir. Uygulamada ise, yönetim hakkının aksi yönde kullanıldığı sıklıkla görülmektedir⁵².

STK'ların yönetim hakkıyla birlikte doğan temel sorumlulukları; destek ve güvenlik sağlamadır. Gerçekleştirilen faaliyetin gerektirdiği her türlü bilgi gönüllülere önceden verilmeli ve bu bilgiler doğrultusunda hareket edilip edilmediği denetlenmelidir. Aynı şekilde, gönüllülerin üçüncü kişilerden gelebilecek tehlikelere karşı güvenliklerinin sağlanması da STK'ların sorumlulukları arasındadır. Söz konusu tehlikeler, fiziki olabilecekleri gibi psikolojik de olabilir.

Bağışların amacına uygun şekilde kullanıldığının yetkili makamlarca denetlenebilmesi için, tüm kayıtların mümkün olduğunca açık ve şeffaf bir biçimde tutulması, keza kişisel verilerin hukuka uygun olarak işlenmesi de STK'ların temel sorumlulukları arasındadır. Gönüllülerin tercihinin mazhar olabilmek ve faaliyetlerinin sürekliliğini sağlayabilmek adına STK'ların yalnızca bünyesinde yer alan gönüllülere değil, tüm vatandaşlara hesap verebilir durumda olması gerekmektedir. Şeffaflık ve hesap verebilirliği yüksek olan STK'lar, paydaşların güvenini kazanma bakımından diğer STK'lara göre daha avantajlı bir konum elde etmektedirler.

B. SORUNLAR

1. Sosyal Güvenlik Koruması

Gönüllülerin, özellikle tehlikeli işlerde faaliyet gösterenlerin sosyal güvenlik haklarının, mevcut düzenlemeler dikkate alındığında henüz yeterli seviyede olmadığı görülmektedir. Bu, gönüllülerin sosyal güvenlik sorunlarını ortaya koymaktadır. Sosyal güvenlik, bireyin karşılaşılabileceği ekonomik veya yaşamsal risk oluşturan olaylara karşı güvence sağlayan bir sistemdir. Bu sistemin sürdürülebilmesi için primler vazgeçilmezdir. İşverenlerden ve çalışanlardan alınan primler, sistemin ekonomik sürdürülebilirliğini temin etmektedir. Gönüllü faaliyetler ücret karşılığı yapılmadığı için, bu faaliyetlere prim ödeme yükümlülüğü getirmek mümkün değildir. Bu sebeple, gönüllülere sosyal güvenlik sisteminde yer verilmemiştir. 11 Eylül 2019 tarihli Orman Yangınlarıyla Mücadelede Görev Yapan Gönüllüler Hakkında Yönetmelik'te (m. 8/I) yer aldığı gibi bazı istisnai durumlarda gönüllü faaliyetle sınırlı olmak kaydıyla gönüllülere tazminat talep etme hakkı tanınmakla birlikte, genel itibarıyla gönüllülerin sosyal güvenlik sistemi içerisinde yer almadıkları görülmektedir. Mevzuatta yer alan istisnai uygulamalar, gönüllülerin sosyal güvenlikten yararlanıp yararlanamayacağı konusunda belirsizlik yaratmaktadır⁵³.

Türkiye'de mevcut sosyal güvenlik mevzuatında gönüllü faaliyetlere yönelik özel bir düzenleme bulunmamaktadır⁵⁴. Bu durum, gönüllülerin iş kazası ve hastalık gibi temel sosyal güvenlik haklarından mahrum kalmalarına yol açmaktadır. Örneğin bir gönüllü, faaliyette bulunurken iş

52 Doğan Yenisey ve Kabakçı (n 9) 96.

53 ibid 99.

54 Sözer ve Tuğay Yılmaz (n 12) 582.

kazası geçirdiğinde, bu kazanın bir iş kazası olarak kabul edilip edilmemesi konusu gündeme gelir. Gönüllülerin iş kazası sigortasından yararlanabilmesi için, gönüllü faaliyetlerin iş hukuku ve sosyal güvenlik hukuku mevzuatı kapsamında bir “iş” ya da “çalışma” olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Ancak bu tür faaliyetleri “iş/çalışma” olarak kabul etmek mümkün olmadığı için, bu tür kazalarda gönüllüler sigorta kapsamına girmemektedir.

Bir diğer önemli sorun ise, özellikle tehlikeli alanlarda faaliyet gösteren gönüllülerin, tehlikelere karşı gerektiği ölçüde koruma sağlayacak sosyal güvenlik güvencelerinin olmamasıdır. Türkiye’de her vatandaşın kapsama alındığı Genel Sağlık Sigortası, özellikle tehlikeli işler sonucunda doğan kazalar ve malullük halleri bakımından bu korumayı sağlamaktan uzaktır. Gönüllülerin, katıldıkları gönüllü faaliyetler esnasında maruz kalabilecekleri kaza, malullük gibi durumlar için gereken sigorta koşullarını sağlamadıkları hallerde, ihtiyaç duydukları sosyal güvenlik imkânlarından faydalanmaları mümkün olmamaktadır. STK’lar, gönüllülerinin sosyal güvenlik koruması bakımından yaşadıkları bu sorunu, çalıştıkları iş dolayısıyla sosyal güvenlik koruması altında olan kişileri gönüllü olarak bünyelerine dâhil etmek suretiyle çözmeye çalışmaktadırlar. Gerçekleştirilen faaliyetin türü ne olursa olsun, Türkiye’deki yasal düzenlemeler kapsamında STK’ların gönüllülerine sosyal güvenlik koruması sağlama zorunluluğu bulunmamaktadır⁵⁵.

Gönüllülerin sosyal güvenlik sistemine nasıl dâhil edilecekleri, sadece gönüllülük kaynaklı kaza ve hastalık veya vefat hallerine ilişkin olarak sosyal güvenlik hak ve korumasından ne şekilde faydalanacakları Yeşil Kitap’ta yer alan temel tartışma konularındandır. Bu konuda önerilen çözümler; 5510 sayılı Kanun Ek madde 10’da gönüllü faaliyetleri de kapsayacak şekilde bir düzenleme yapılması ile 5510 sayılı Kanun’da herhangi bir değişikliğe gitmeden sorunun özel sigorta ile ortadan kaldırılmasıdır⁵⁶. Önerilen ilk yöntem, ev sahibi kuruluşlara, gönüllülerine 5510 sayılı Kanun kapsamında sosyal güvenlik koruması sağlama zorunluluğu getirilmesini içermektedir. Özellikle kriz/kaza/afet dönemlerinde sağlanacak psikolojik destek, gönüllü faaliyet esnasında üçüncü kişilere verilen zararların sigorta kapsamına alınması gündeme getirilmektedir. Bu öneri, ev sahibi kuruluşun kamu kurumu ya da STK olup olmamasına bakılmaksızın, kısmi olarak sosyal güvenlik koruması sağlanmasının zorunlu olmasını öngörmektedir. Gönüllülere sosyal güvenlik koruması sağlanması elzem olmakla birlikte, bu korumanın devletin doğrudan muhatap olduğu bir yöntem ile gerçekleştirilmeye çalışılması, olası hizmet tespiti davalarının önünü açacaktır. Zira gönüllüler, nasıl ki STK’lara karşı hizmet tespiti davaları açıyorlarsa⁵⁷ devletin de bu duruma maruz kalabileceği ihtimalini göz ardı etmemek gerekmektedir. Devleti karşılaşılabileceği bu yükten kurtarmak, gönüllülük ortamına zarar vermemek, fakat aynı zamanda gönüllülere sosyal güvenlik koruması sağlamanın en doğru yolu, gönüllülüğe ilişkin şeffaf, denetime açık özel bir sigorta sisteminin kurulmasıdır. Kurulacak bu sigorta sisteminde federasyonların da söz sahibi olması şeffaflığın ve denetimin sağlanmasına kanımızca katkıda bulunacaktır.

55 Doğan Yenisey ve Kabakçı (n 9) 56.

56 Şentürk ve Karadoğan (n 7) 36-37.

57 Hizmet tespit davası örnekleri için bkz. Yargıtay 9 HD, E 2011/35609 K 2013/29461, 18.11.2013; Yargıtay 21 HD, E 2012/11859 K 2013/17943, 03.10.2013; Yargıtay 21 HD, E 2013/11429 K 2014/10744, 13.05.2014. Bkz. <<https://www.lexpera.com.tr/>> Erişim Tarihi 10 Şubat 2025.

Gönüllülerin sosyal güvenlik sistemine dâhil edilmemesi, STK'ların üzerinde ciddi mali yükler oluşturabilmektedir. Bu durum, STK'ların kurumsallaşmalarında ve faaliyetlerini daha geniş ölçüde gerçekleştirmelerinin önünde engel teşkil etmektedir. Gönüllüler açısından değerlendirildiğinde ise, özellikle tehlikeli işler bakımından sosyal güvenlik korumasının dışında kalmanın, gönüllülük motivasyonunu düşürme yönünde etkide bulunması mümkündür. Nitekim Yeşil Kitap'ta, STK'ların mali yüklerinin azaltılması amacıyla gönüllülük sigortasının kurulması gerektiğine dair görüşler, devletin de gönüllülük özelinde oluşturulacak bir sigorta sisteminin gönüllülük ortamına sağlayacağı katkıları önemsediğini açıkça göstermektedir⁵⁸.

Bu sosyal güvenlik sorunlarının çözülmesi için, gönüllülerin sosyal güvenlik sistemine dâhil edilmesini sağlayacak düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Gönüllülerin iş kazası, hastalık ve meslek hastalığı sigortalarına sahip olmalarını sağlamak, gönüllü çalışma alanında önemli bir adım olacaktır⁵⁹. Bu noktada, sorumluluğun tamamıyla veya kısmen devlette olması da şart değildir. Kurulacak federasyon yapılanması çerçevesinde STK'lara, gerçekleştirilen faaliyetin doğurduğu ihtiyaçlara göre gönüllüleri gerekli sigorta kolları kapsamında sigortalatmaları yükümlülüğü de getirilebilir. Doğaldır ki, özel sigorta sistemi kurulduğunda STK'ların belirli oranlarda mali yüklerle katlanmaları durumu ortadan kalkmayacaktır, ancak STK'lar bu harcamaları üyelerinden veya bağışçılarından karşılayabilir. Kurulması teklif edilen federasyonların oluşturacakları fonlarla sigorta harcamalarının karşılanması da söz konusu olabilecektir. Gönüllünün doğrudan devletle muhatap hale gelmesi, hizmet tespiti davaları sonucunda devletin sosyal güvenlik talepleriyle karşı karşıya kalmasına yol açabilir. Bunun önüne geçilebilmesi, kanımızca federasyonlar öncülüğünde açık ve şeffaf gönüllülük sigortasının kurulmasıyla mümkün olacaktır. Gönüllülerin sosyal güvenlik sistemine entegrasyonu, sadece gönüllülerin değil, toplumun genel refahının artmasına da katkı sağlayacaktır.

2. Çalışma Koşulları

Gönüllülerin yürüttükleri faaliyetleri neticesinde kendilerine sağlanan haklar, genellikle işçilerin sahip olduklarından farklıdır ve bu durum, gönüllülerin gerçekleştirilen faaliyetin türüne göre çeşitli zorluklarla karşılaşmalarına yol açmaktadır⁶⁰. Gönüllüler, maddi bir karşılık beklemedikleri için genellikle daha esnek ve bazen daha zorlu çalışma şartlarında faaliyet gösterebilmektedirler. Bu çalışma koşulları, gönüllülerin motivasyonunu olumsuz etkileme ve gönüllü çalışmaların sürdürülebilirliğini engelleme sonucunu doğurabilmektedir⁶¹. Bu kapsamda, gönüllülerin çalışma saatleri konusundaki belirsizlikler, öncelikli sorun alanını oluşturmaktadır.

Gönüllüler genellikle belirli bir çalışma saatine bağlı olmadan, projelerin ihtiyaçları doğrultusunda görev alırlar. Bu durum, gönüllülerin çalışma sürelerinin kontrolsüz bir şekilde uzamasına yol açabilir. Çoğu zaman gönüllüler, proje yöneticileri veya organizasyon liderleri tarafından sürekli bir

58 Şentürk ve Karadoğan (n 7) 35-37.

59 Doğan Yenisey ve Kabakçı (n 9) 103.

60 Mead (n 29) 18S.

61 Ayhan ve Önder (n 33) 452.

şekilde çalışmaya teşvik edilir, ancak gönüllülerin kişisel zamanları ve yaşam alanları göz önünde bulundurulmaz. Çalışma sürelerinin düzensizliği ve aşırı çalışma, gönüllülerin tükenmişlik hissi yaşamalarına neden olabilir⁶². Ayrıca, gönüllülerin uzun süre boyunca kesintisiz çalışması, gönüllü faaliyetin verimliliğini de düşürebilir. Çalışma sürelerindeki düzensizliğin doğurabileceği motivasyon kayıpları, gönüllülerin bünyesinde faaliyet gösterdikleri STK’lara karşı farklı düşüncelerle yaklaşımları sonucunu da ortaya çıkarabilmektedir. Bu bakımdan “gönlü kırılan” gönüllüler, emeklerinin gönüllü faaliyetin amacına aykırı olarak kullanıldığını ve kendilerinin yeteri kadar takdir edilmediklerini düşünerek küskünlükler yaşayabilmektedirler⁶³. Bunun hukuk alanına yansması ise, hizmet tespit davaları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bünyesinde faaliyet gösterdiği STK’ya kızan/küsen gönüllüler, o zamana kadar verdikleri emeklerin boşa gitmesini engellemek ve “adaleti” sağlayabilmek adına, aslında gönüllü olarak geçirdikleri sürelerin iş sözleşmesi çerçevesinde geçirildiğini ileri sürerek hizmet tespit davası açabilmektedirler. Yargı kararlarında da görüleceği üzere, gönüllü faaliyetle bağdaştırılmayacak şekilde yoğun sürelerle çalıştırılan gönüllülerin hizmet tespitlerinin yapılması gerektiği yönünde hükümler verilmektedir⁶⁴.

Bir diğer önemli sorun, fiziksel ve psikolojik açıdan ağır faaliyetlerde görev alan gönüllüler bakımından gündeme gelmektedir. Gönüllüler, özellikle afet, sağlık, eğitim gibi alanlarda yürütülen projelerde, genellikle zorlayıcı koşullar altında çalışmaktadır. Özellikle afet bölgelerinde yapılan gönüllü çalışmalarda, gönüllüler yoğun stres, yetersiz barınma koşulları ve sağlıksız ortamlarla karşılaşabilmektedir⁶⁵. Bu tür koşullar, gönüllülerin ruhsal ve fiziksel sağlıklarını olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, gönüllülerin sağlık, güvenlik ve kişisel hakları genellikle göz ardı edilebilmekte ve bu durum, gönüllülerin korunmasız kalmasına neden olabilmektedir.

Gönüllülerin, faaliyet gösterdikleri organizasyonlarla olan ilişkilerinin net bir çerçeveye oturtulmamış olması da sorunlar arasında yer almaktadır. Çoğu gönüllü, bir organizasyona bağlı olarak çalışsa da gönüllünün bu organizasyonlarla olan ilişkilerinin sınırları açık bir şekilde belirlenmemiştir. Görev tanımlarının net olmaması, gönüllülerin görevlerini yerine getirirken karşılaştıkları zorlukları artırmaktadır. Gönüllüler, zaman zaman kendilerine verilen görev gerektirmiyor olmasına rağmen, uzun sürelerle ve yoğun kas gücü kullanarak faaliyet göstermek zorunda kalabilmektedirler. Ayrıca, gönüllülerin projelerde yeterince takdir edilmemesi veya motivasyon sağlanmaması, uzun vadede gönüllülerin tükenmişlik yaşamasına yol açabilir⁶⁶.

Gönüllülerin karşılaştığı bir diğer sorun da görev aldıkları faaliyetlerin gereklilikleri konusunda yeterli eğitim ve rehberlik hizmeti alamamalarıdır. Bu eksiklik, gönüllülerin etkinliklerde doğru

62 Jasmijn Sloopjes and Thomas Kampen, ‘Is My Volunteer Job Not Real Work’ The Experiences of Migrant Women with Finding Employment Through Volunteer Work’ (2017) 28(5) *Voluntas* 1900,1918.

63 Sundram, Corattur, Dong and Zhong (n 23) 6.

64 Yargıtay 9 HD, E 2009/10309 K 2011/10639, 11.04.2011; Yargıtay 9 HD, E 2015/10941 K 2017/9978, 08.06.2017; Yargıtay 9 HD, E 2015/13408 K 2017/16173, 19.10.2017. Bkz. <<https://www.lexpera.com.tr/>> Erişim Tarihi 10 Şubat 2025.

65 Anja Greinacher, Anna Cranz, Julia Jenzer, Alexander Nikendei, Renate Kottke, Jürgen Wiesbeck, Hans-Christoph Friederich and Christoph Nikendei, ‘The psychological burden of volunteers in psychosocial emergency care – a qualitative interview study’ (2022) 41(10) *Current Psychology* 7337, 7345.

66 ibid 7346.

şekilde yer almasını engellemekte ve projelerin kalitesini olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca, gönüllüler, faaliyetler sırasında yeterli rehberlik ve destek alamadıklarında yalnızlık hissine kapılabilmektedirler⁶⁷.

Sonuç olarak, gönüllü çalışma koşulları, gönüllülerin karşılaştığı zorluklar nedeniyle daha dikkatli bir şekilde ele alınmalıdır. Çalışma saatleri, fiziksel ve psikolojik yük, organizasyonel destek eksiklikleri gibi sorunlar, gönüllülerin sürdürülebilir bir şekilde çalışabilmesi için iyileştirilmesi gereken alanlardır. Gönüllülerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi, yalnızca onların sağlığını ve refahını korumakla kalmayacak, aynı zamanda gönüllü çalışmalarının daha verimli ve etkili olmasına da katkı sağlayacaktır. Bu nedenle, gönüllülerin haklarını güvence altına almak ve çalışma koşullarını iyileştirmek, toplumsal fayda sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

Yeşil Kitap'ta soruna ilişkin ne tür çözümler sunulduğu incelendiğinde, konunun gönüllülük anlaşması çerçevesinde çözülmeye çalışıldığı görülmektedir. Gönüllülük anlaşmasında "(1) gönüllülük yaklaşımına (gönüllülüğü ve gönüllüyü nasıl tanımladığına yer verebilir), (2) gönüllünün hakları ve sorumluluklarına (örneğin eğitim almaları, katılım belgesi almaları, kullanımlarına verilen aletleri korumaları, ev sahibi kuruluşun misyon ve vizyonuna aykırı davranılmaması ve bu türden davranışların doğuracağı sonuçlara, gönüllülüğü sonlandırma vb.), (3) ilkelerine (kurumun ve gönüllü faaliyetin taşıması gereken ilkeler: etik ilkeler, gönüllü davranış kodları vb.), (4) kararlara katılım ilkelerine, (5) görünürlük ilkelerine, (6) gönüllü yönetim sistemine (duyuru, alım, eğitim, oryantasyon, kurum kültürü, motivasyon, ödüllendirme vb.), (7) gönüllünün güvenliğinin nasıl sağlanacağına, (8) (varsa) gönüllük sigortasına ve harcamaların karşılanma usullerine, (9) ev sahibi kuruluşun haklarına ve sorumluluklarına (örneğin gönüllülerin malzeme konusunda desteklenmesi), ve (10) gönüllü için (talep olması hâlinde) hususi unsurlara, (11) GA'nın hangi zaman aralığında geçerli olduğuna ve nasıl güncelleneceğine, (12) kişisel verilerin korunmasına ve hangi amaçlarla (gönüllülüğün etkisini ölçmek, gönüllü çalışmaları geliştirmek vb. olumlu hususlara) kullanılabileceğine, (13) şikayet, geri bildirim ve anlaşmazlıkların çözüm mekanizmalarına" yer veren bir mevzuat önerilmektedir. Anlaşmanın içeriğinde olması teklif edilen hususlar, gönüllülük ilişkisinin çerçevesinin belirlenmesi bakımından önemli olmakla birlikte, gönüllüler için tam manasıyla bir koruma sağlamaktan uzaktır. Zira gönüllülük anlaşmasının akdedilme zorunluluğunun bulunmadığı raporda açık bir şekilde belirtilmektedir⁶⁸. İlâveten, gönüllü tanımının nasıl yapılacağı konusunda ev sahibi kuruluşa yetki verilmesi önerilmektedir. Raporda teklif edilen gönüllülük alanını düzenleyen kapsayıcı tek kanunun mantığına bütünüyle aykırı olan bu teklif, gönüllülerin "çalışma" şartlarının belirlenmesi hususunda ev sahibi kuruluşların yetkisini sınırsız bir hale getirecektir. Bu teklifin hayata geçmesi durumunda, gönüllülük ortamının iyileştirilmesi bir yana, mevcut durumdan daha geriye gitmesi söz konusu olacaktır.

67 Anna Chur-Hansen, Lucy-Kate Werner, Clare E. McGuiness and Susan Hazel, 'The Experience of Being a Guide Dog Puppy Raiser Volunteer: A Longitudinal Qualitative Collective Case Study' (2014) 5(1) Animals 1, 10.

68 Şentürk ve Karadoğan (n 7) 34.

Gönüllülük anlaşmasına ilişkin sunulan teklifte göze çarpan bir diğer husus, raporun tamamında olduğu gibi, gönüllülük anlaşmasının iş sözleşmesi niteliği taşımayacağı ayrıca belirtilmiştir. Hukuki açıdan zaten düşünülemeyecek bir konunun raporda ve özellikle de gönüllülük anlaşması bahsinde bu denli sık vurgulanması, kanun koyucunun gönüllülüğe ilişkin yasal düzenleme yapma isteğinin temelini gönüllüleri “bedava işgücü” olarak kullanma olduğu savını güçlendirmektedir.

3. Sözleşme ve Taahhütler

Devletin süreklilik arz eden işlerinde gönüllü emeğine başvurulması, gönüllüler ve kamu çalışanları arasındaki farklılıkların daha da belirginleşmesine zemin hazırlamaktadır. Gönüllülerin, özellikle iş sağlığı ve güvenliği açısından, aynı işi yapan memurlar veya sözleşmeli çalışanlarla eşit haklara sahip olmaması, objektif olarak temellendirilemeyen bir eşitsizliğe yol açmaktadır⁶⁹. Gönüllülüğün karşılık beklemezsizin gerçekleştirilen bir faaliyet olması, böylesi bir ayrımı haklı kılmamaktadır. Zira devletin bir alanda insan gücüne ihtiyaç duyduğunu belirterek vatandaşları “çalışmaya” davet etmesi ile herhangi bir çağrı olmaksızın vatandaşların kendi kararlarıyla “çalışmaları” arasında fark vardır. İlk durumda sınırları içinde yaşamak ve vatandaş olmak hasebiyle emir ve talimat verme yetkisine sahip devlet otoritesinin yaptığı bir çağrı bulunmaktayken; ikinci durumda vatandaşların bir çağrı olmaksızın devlete destek olmak amacıyla gerçekleştirdikleri bir faaliyet bulunmaktadır. Dolayısıyla, hakkaniyet ve olması gereken hukuk gereğince birinci seçenekte devletin, vatandaşlarına duruma uygun hakları herhangi bir talebe gerek kalmaksızın sunması gerekmektedir. Devletin ciddi mali ve hukuki sorumlulukla karşı karşıya kalmasına yol açacak bu durum, hem gönüllülük motivasyonunda deformasyona hem de en başından gönüllü emeğine başvurma amacının temelini yitirmesine yol açacaktır.

4. Emek Piyasası Dengesi(zliği)

Yeşil Kitap’ta önerildiği üzere devletin ev sahibi kuruluş olarak kabul edilmesi ve emeğinden faydalandığı gönüllü sayısını artırması halinde, emek piyasasında dengesizliklerin yaşanması beklenebilir. Bu bağlamda ilk akla gelen, gönüllülerin ücretliler tarafından yapılan işlerde çalıştırılmaları ve bunun da ücret seviyelerinde düşüşe yol açma ihtimalidir⁷⁰. Zira gönüllülerin sayısının artması neticesinde – en azından bazı sektörlerde – ücretli çalışanların etkinlikleri azalabilecek ve ücret seviyelerinde düşüşler yaşanabilecektir⁷¹. Türkiye’de ve dünyanın pek çok ülkesinde en büyük işveren konumunda olan devletin, kamu hizmeti olarak değerlendirilen “iş”leri gönüllüler eliyle herhangi bir bedel ödmeden yerine getirecek olması, güvencesiz işlerin artmasına yol açabilecektir. Gönüllü emeğinin yaygın bir şekilde kullanıldığı gelişmiş ülkelerdeki tecrübenin bu iddiayı desteklediği görülmektedir. ABD’de esnek ve güvencesiz çalışma modellerinin her geçen gün daha geniş bir uygulama alanı bulması⁷², gönüllülüğün beşeri sermayenin arttırılması

69 Doğan Yenisey ve Kabakçı (n 9) 16.

70 Handy, Mook and Quarter (n 1) 80.

71 Lionel Prouteau and François Charles Wolff, ‘Does volunteer work pay off in the labor market?’ (2006) 35(6) The Journal of Socio-Economics 992, 1001.

72 Arne L. Kalleberg, ‘Precarious Work, Insecure Workers: Employment Relations in Transition’ (2009) 74(1) American

yoluyla istihdama olumlu yönde katkı sağlayacağı karşı savını⁷³ temelsiz hale getirmektedir. Nitekim yoğunluğu doğru bir şekilde ayarlanmamış gönüllülüğün, tam tersi bir etkiye sebep olduğu görülmektedir⁷⁴. Tüm bunlara ilave olarak, nitelikli çalışanlar yerine, yeri geldiğinde kolaylıkla vazgeçilebilecek çok sayıda gönüllünün kullanılması, devletin tipik bir işveren davranışını sergilediği ve sosyal devlet olmanın gereklerini yerine getirmediği algısını oluşturacaktır⁷⁵. Gönüllülerin ilk zamanlarda işin nasıl yapılacağını yeterli ölçüde bilmemeleri ve bunun da ilave harcamalara sebep olduğu, eğitim aldıkça söz konusu ek maliyetlerin azaldığı dikkate alındığında⁷⁶, devletin gönüllü çalışmaya başvurma sebebinin, nitelikten ziyade niceliğe önem vererek emek maliyetini en büyük gider olarak değerlendirmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

5. Ev Sahibi Kurumların Sorumluluğu (Ayrımcılık ve Taciz, Kaza ve Yaralanmalar)

Gönüllü çalışmalar, gerçekleştirilen faaliyetin türüne göre pek çok farklı sektörün kapsamına giren “iş”lerde gündeme gelmektedir. Gönüllü emeğinden faydalanan ev sahibi kurumlar ve bunların yöneticileri, kanunlardaki statülerine göre hukuki veya cezai sorumluluk taşımaktadırlar. Bu sorumluluklar, gönüllülerin çalışma koşulları, güvenliği ve hakları ile doğrudan ilişkilidir. Gönüllülerin maruz kaldığı ayrımcılık, taciz, kaza ve yaralanma gibi durumlar, yöneticilerin sorumluluk alanlarını belirleyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır⁷⁷.

İlk olarak, gönüllülerin karşılaştığı ayrımcılık, yöneticilerin hukuki ve cezai sorumluluklarını gündeme getiren önemli bir sorundur. Gönüllüler, özellikle ırk, cinsiyet, yaş, engellilik durumu gibi özellikler üzerinden ayrımcılığa uğrayabilirler. Gönüllülerin, herhangi bir ayrımcılığa maruz kalması durumunda, yöneticiler doğrudan sorumlu tutulabilirler. Bu noktada, gönüllülerin çalışma koşullarını ve yöneticilerin gönüllülere karşı sorumluluklarını doğrudan düzenleyen kanunların yetersizliği ve eksikliği, yöneticilerin sorumluluktan kurtulmalarına fırsat vermeyecektir. Anayasa’da (m. 10) ve Türk Ceza Kanunu’nda (m. 3/II) yer alan hükümler, ayrımcılığa karşı tüm vatandaşları koruma altına almaktadır.

İşyerlerinde çalışanların eşit haklara sahip olmaları gerektiği gibi, gönüllülerin de bu haklardan gönüllülük statülerini ihtilaflı duruma düşürmeyecek şekilde faydalanmaları sağlanmalıdır. Eşitliği sadece gönüllüler arasındaki eşitlik olarak algılamamak gerekmektedir. Zira işyerinin yönetimi ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesi bakımından hukuki statüsü fark etmeksizin herkese eşit bir şekilde uygulanması gereken kuralların varlığı tartışmasızdır. Örneğin, bir STK’nın insani yardım faaliyetinde bulunduğu bir afet mahallinde, gönüllülerine gün içinde dinlenmelerine imkân vermemesi, buna

Sociological Review 1, 3.

73 Bruna Bruno and Damiano Fiorillo, ‘Voluntary Work and Wages’ (2015) 87(2) Annals of Public and Cooperative Economics 175, 177.

74 Anna Joy Rogers, ‘Medical student volunteerism and interest in working with underserved and vulnerable populations’ (2020) 20 BMC Medical Education 1, 6.

75 Uysal Kerman, ‘Türkiye’de devletin küçültülmesi sorunu’ (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006), 75.

76 Ivonchik (n 31) 700.

77 Sabine Tsuruda, ‘Volunteer Work, Inclusivity and Social Equality’ in Hugh Collins, Gillian Lester and Virginia Mantouvalou (eds) *The Philosophical Foundations of Labour Law* (Oxford University Press 2018) 28.

karşın işçi statüsünde bulunanlara iş hukuku mevzuatına uygun şekilde dinlenme süreleri belirlemesi, eşitlik borcuna aykırılık teşkil edecektir. Gönüllülere karşı eşitlik politikası benimsemek, ayrımcılığın önüne geçmek için yöneticilerin temel yükümlülüklerindendir⁷⁸. Ayrımcılığa karşı gerekli önlemleri almayan yöneticiler, gönüllülerin maruz kaldığı ayrımcılıktan dolayı Anayasa’dan ve Türk Ceza Kanunu’ndan doğan cezai sorumluluk yanında, yapılacak düzenlemelerle hukuki olarak da sorumlu tutulmalıdırlar. Gönüllü emeğinden faydalanan kurum ve kuruluşların tutarlı bir eşitlik politikası uygulaması, gönüllülük sözleşmelerine buna ilişkin açık hükümler koymaları ve bunların özerk, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) gibi bağımsız bir kurum tarafından sürekli bir şekilde denetlenmesi halinde ayrımcılığa karşı daha etkin mücadele yürütülebilecektir. Bu noktada federasyon türü yapılanmanın sunacağı olumlu katkının muhakkak göz önünde tutulması gerektiği kanısındayız.

Bir diğer önemli sorumluluk, gönüllülerin çalışma esnasında yaşadıkları kaza ve yaralanmalarla ilgilidir. Gönüllülerin iş kazalarına karşı korunması, yöneticilerin hukuki yükümlülükleri arasında yer almaktadır. Gönüllülerin, gönüllü faaliyetlerde bulunurken, özellikle afet, sağlık hizmetleri veya diğer riskli alanlarda, kazalara ve yaralanmalara maruz kalma ihtimalleri yüksektir. Çalışma alanlarının güvenliğini sağlamak, gönüllülere uygun eğitim ve rehberlik sunmak, gerekli güvenlik önlemlerini almak, yöneticilerin sorumlulukları arasındadır⁷⁹. Ayrıca, gönüllülerin kaza geçirmesi durumunda, yöneticilerin maddi ve manevi tazminat yükümlülükleri de söz konusu olabilir⁸⁰.

Yöneticiler, gönüllülerin güvenliğini sağlamak, eşitlik ilkesini gözetmek ve gönüllülere insan haklarına saygılı bir çalışma ortamı sunmak zorundadır. Bu sorumluluklar, gönüllü emeği üzerinden yapılan faaliyetlerin etkinliğini artırırken, hukuki risklerin de önüne geçilmesini sağlar. Gönüllülerin maruz kaldığı olumsuz durumlarla ilgili yasal sorumluluğun mevzuatta düzenlenmesi hem gönüllülerin haklarını korur hem de ilgili kurumların itibarını muhafaza eder.

III. KURULMASI ÖNERİLEN GÖNÜLLÜ FEDERASYONLARININ GÖNÜLLÜ EMEĞİ SORUNUNA SUNABİLECEĞİ MUHTEMEL KATKILAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Yeşil Kitap’ta gönüllülüğün hukuki statüsü sorununun çözümüne ilişkin sunulan öneriler arasında yer alan gönüllü federasyonları⁸¹, diğer önerilerin aksine, çok daha kolay, hızlı ve tutarlı bir çözüm sunmaktadır. Makalenin bu kısmında; federasyon kavramının hukuki altyapısına değinilecek ve bu altyapının Türkiye’de gönüllülüğün hukuki statüsüne ilişkin sorunun çözümüne sunabileceği katkılara yer verilecektir.

78 Gökhan Kenek, ‘Farklılık Yönetimi’ iç Baran Arslan ve Erkan Nur (edr) *İşletme Alanında Güncel Yazınlar* (SRA Academic Publishing 2021) 41.

79 Laquetta S. Postell, ‘Improving Volunteers’ Safety During the COVID-19 Pandemic’ (Dphil thesis, Walden University, 2024) 22.

80 Abdurrahman İnce, ‘Gönüllü İtfaiye İstasyonlarına Olan İhtiyacı Belirleyen Faktörler’ (2013) (704-705) Standart 27, 32.

81 Şentürk ve Karadoğan (n 7) 23.

A. FEDERASYON KAVRAMI

Siyaset bilimindeki kullanımıyla, farklı devletlerin ya da bölgesel yönetimlerin güçlerini paylaşarak bir araya geldiği siyasal bir yapıyı ifade eden federasyon kavramı; çeşitli bağımsız sivil kuruluşların ortak hedefler doğrultusunda iş birliği yaparak oluşturdukları örgütsel yapıyı da tanımlar⁸².

İki tanım esas itibarıyla birbirinden farklı anlamları ihtiva etse de, temelde iş birliğini ve güçlü bir yapı oluşturmayı vurgulaması itibarıyla birbiriyle benzeşmektedir. Yasal açıdan ise, “Kuruluş amaçları aynı olan en az beş derneğin bir araya gelerek oluşturduğu tüzel kişiliği bulunan üst kuruluş” (Türk Medeni Kanunu m. 96/1; Dernekler Yönetmeliği m. 4) ifadesi, federasyon kavramının tanımı olarak hükme bağlanmıştır.

Federasyon kavramı, temelde dört unsurdan oluşmaktadır; bağımsızlık, üyelerinin sivil toplum kuruluşları olması, ortak hedefler ve iş birliği⁸³. Federasyonlar, üyeleri arasında güçlü bir dayanışma ve koordinasyon sağlarken, aynı zamanda bağımsızlıklarını korumaktadırlar. Bu durum, federasyonlara hem iç hem de dış ilişkilerinde adaptasyon kabiliyeti ve esneklik kazandırmaktadır.

Federasyonlar, belirli bir çerçeve içinde ortak hedeflerin belirlenmesini ve bu hedeflere ulaşmak için gerekli stratejilerin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu süreç, üyeler arasında sürekli bir iletişim ve etkileşim gerektirmektedir. Bu bağlamda, federasyonların etkinliği, üyeleri arasında güven inşa edilmesine ve ortak bir anlayış oluşturulmasına bağlıdır. Güçlü bir federasyon yapısı, üyelerin bireysel hedeflerinin yanı sıra, kolektif hedeflere ulaşma konusunda da bir araya gelmelerini teşvik eder⁸⁴.

Federasyonlar, bağımsız sivil toplum kuruluşlarından oluşur. Toplumun her kesiminden görüşlerin ifade edilmesini kolaylaştıran ve federasyonların demokrasinin esaslarına uygun bir şekilde faaliyet göstermesini zorunlu hale getiren bu yapı, kurumsallaşmanın da önünü açmaktadır. Her bir üye kuruluş, kendi misyonunu ve hedeflerini sürdürürken, federasyon çatısı altında ortak bir amaç etrafında birleşir. Bu çeşitlilik, federasyonların daha geniş bir etki alanına sahip olmasını ve toplumsal sorunlara daha kapsamlı çözümler geliştirmesini sağlar⁸⁵.

Ortak hedefler, federasyonların temel yapı taşlarından biridir. Bu hedefler, üyelerin bir araya gelme nedenini oluşturur ve iş birliğinin yönünü belirler. Ortak hedeflerin belirlenmesi, üyelerin ihtiyaçlarının ve beklentilerinin dikkate alınmasını gerektirir. Bu süreç, federasyonun iç dinamiklerini güçlendirirken, aynı zamanda dışarıya karşı da daha etkili bir temsil imkânı sunar.

Son olarak, iş birliği unsuru federasyonların başarısında kritik bir rol oynamaktadır. İş birliği, yalnızca kaynakların paylaşılması değil, aynı zamanda bilgi, deneyim ve en iyi uygulamaların da

82 Kemal Olçar, ‘Sivil Toplum Örgütlerinin Kavramsal ve Tarihsel Gelişimi’ (2022) 5(2) İzlek Academic Journal 42, 48; Nazlı Aytuğ, ‘Sivil Toplum Kuruluşu İşbirliği Ağlarının Etkililik Açısından İncelenmesi: Türkiye’deki İş Dünyası Federasyonları Üzerine Bir Araştırma’ (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2015) s. 45.

83 Olçar (n 80) 48.

84 Kadir Gürten ve S. Ege Erenel, ‘Lex Sportiva: Spor Hukukunun Küreselliği’ (2012) 3(1) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 295, 299.

85 ibid 301.

paylaşılmasını içerir. Bu tür bir iş birliği, federasyonun üyeleri arasında sinerji yaratır ve kolektif etkiyi artırır⁸⁶. İş birliği kültürü, federasyonların sürdürülebilirliğini sağlarken, aynı zamanda toplumsal değişim ve gelişim süreçlerine de katkıda bulunur.

Bu unsurların her biri, federasyonların işleyişinde ve etkinliğinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla, bu unsurlardan birinin eksikliği, federasyonun işlevselliğini ve başarısını olumsuz yönde etkileyecektir. Federasyonların tasarımı ve yönetimi sırasında bahsedilen unsurların dikkate alınması, başarılı bir örgütsel yapı oluşturma için anahtardır.

B. FEDERASYONLARININ HUKUKİ STATÜLERİ

Türk hukukunda federasyonlar, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nda (TMK), 5253 sayılı Dernekler Kanunu’nda ve 31.03.2005 tarihli Dernekler Yönetmeliği’nde düzenlenmiştir. Dernekler Kanunu m. 2’de “üst kuruluş” tanımı altında konfederasyon kavramı ile birlikte düzenlenen federasyonlar hakkında Dernekler Yönetmeliği m. 9/son hükmü gereğince, Yönetmeliğin derneklerle ilgili hükümlerinin uygulanacağı hükme bağlanmıştır. Bununla birlikte, bu yasal düzenlemelerin hiçbirinde federasyonların hukuki statüsüne dair açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Dernekler Yönetmeliği m. 9/son hükmü, ilk bakışta federasyonların özel hukuk tüzel kişiliği taşıdıkları algısını oluştursa da federasyonların özel hukuk tüzel kişiliğine sahip olduklarını iddia etmek için tek başına yeterli olmamaktadır. Zira bir tüzel kişinin kamu ya da özel hukuk tüzel kişisi niteliğini taşıması için dikkate alınan temel husus, kuruluş aşamasında irade serbestisinin var olup olmamasıdır. Özel hukuk tüzel kişileri, kurucuların/üyelerin hür ve bağımsız irade beyanları neticesinde kurulurken; kamu tüzel kişileri idarenin kurucu işlemiyle hayat bulur⁸⁷. Özel hukuk tüzel kişiliğine sahip federasyonlara Türkiye Ortopedik Engelliler Federasyonu, Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonu, Türkiye Fırincılar Federasyonu örnek olarak verilebilir. Kamu tüzel kişiliği taşıyan federasyonlara örnek olarak ise; Türkiye Futbol Federasyonu (TFF), Türkiye Basketbol Federasyonu (TBF) ve Türkiye Güreş Federasyonu (TGF) ifade edilebilir.

Hukuki statüleri dikkate alındığında, Türkiye’de spor federasyonlarının kanun koyucu tarafından diğerlerinden ayrı bir kategoride değerlendirildiği görülmektedir. Türkiye’deki tüm spor federasyonları, 1938 yılında 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu (Bed. Ter. K.) ile kurulan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’nün bünyesine dâhil edilmiş, böylece Türkiye’de spor, devletin uhdesine girmiştir. Bu durum, uzun bir dönem boyunca (1938-1986) spor federasyonlarının devletin kontrolü altında faaliyet göstermesi ve başkanlarının atama yoluyla göreve gelmesi sonucunu doğurmuştur. Kanun koyucu, “*Yurddaşın fizik ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılâbî amaçlara göre gelişimini sağlayan oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek maksadile Başvekâlete bağlı ve hükmi şahsiyeti haiz bir Beden terbiyesi genel direktörlüğü kurulmuştur*” (Bed. Ter. K. m. 1) hükmü kapsamında spor faaliyetlerini gerçekleştirmeyi, devletin temel amaçları doğrultusunda bir ödev olarak değerlendirmiştir. Spor federasyonlarının statüleri, (TFF hariç), halihazırda 21/5/1986 tarihli

86 Aytuğ (n 80) 57.

87 Mustafa Avcı, ‘Spor Federasyonlarının Hukuki Niteliği, İdari Teşkilat İçindeki Konumu ve Bağımsızlığı Sorunu’ (2012) LXX (2) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 3, 6.

ve 3289 sayılı Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun ek 9 uncu maddesi ile 19/7/2012 tarihli ve 28358 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Bağımsız Spor Federasyonlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik kapsamında düzenlenmektedir. TFF’nin statüsü ise her ne kadar Kanun’da açık bir şekilde belirtilmemiş olsa da 5894 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun’la düzenlenmiştir. Bağımsız Spor Federasyonlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin başlığında yer alan “bağımsız” kelimesinin, spor federasyonlarının kuruluş, yönetim ve sona erme süreçleri dikkate alındığında, özel hukuk tüzel kişiliğine sahip olmayı ifade etmediği ortaya çıkmaktadır⁸⁸. Diğer spor federasyonlarının tabi oldukları yasal düzenlemelerde mevcut vesayet uygulamaları da bu federasyonların özel hukuk tüzel kişisi olarak değerlendirilmelerini engellemektedir.

Kuruluşlarında izlenen yöntem ve devletin üzerlerinde sahip oldukları vesayet yetkisi dikkate alındığında, Türkiye’deki spor federasyonlarının özel hukuk tüzel kişiliğine sahip olduklarını iddia etmek mümkün değildir. Bununla birlikte, spor federasyonları dışında kalan ve Dernekler Kanunu hükümlerine dayanarak kurulan federasyonlar, özel hukuk tüzel kişiliği taşımaktadır. Federasyonların hukuki statülerindeki bu farklılık, her ne kadar yasaların anlaşılması ve uygulanması bakımından karmaşık bir durum oluştursa da gönüllülüğün hukuki statüsüne ilişkin sorunun çözülmesi bakımından basit ve etkili bir hukuki çözüme ulaşma imkânı sağlamaktadır.

C. FEDERASYON YAPILANMASININ SUNABİLECEĞİ KATKILAR

Gönüllülüğü hukuki bir çerçeveye oturtmak ve bunu yaparken iş ilişkisi ile gönüllülük ilişkisini birbirinden ayırabilmek için ortaya konulan tüm çabalar, gönüllü faaliyetin yerine getirilmesi esnasında bir “iş”te “çalışıldığı” gerçeğini değiştirmemektedir. Gönüllünün işçi olarak değerlendirilmesine ve İş Kanunu’ndan doğan hakları talep edebilmesine zemin hazırlayan bu durum, gönüllülüğün temel motivasyonunu ciddi anlamda aşındırma tehlikesi doğurmaktadır. Makalenin yazılma sebebi olan Yeşil Kitap’taki temel kaygılardan biri, belki de en önemlisi, gönüllülerin iş hukuku mevzuatına tabi olabileceği düşüncesini ortadan kaldırmaktır. İçerisinde yer alan önerilerin yasalaşması halinde, özellikle iş hukuku açısından yoğun tartışmalara yol açabileceği görülmektedir. Projenin ana ortaklarının Türkiye Belediyeler Birliği ve İç İşleri Bakanlığı, yani en büyük işveren konumundaki devlet olması, Yeşil Kitap’taki yasal düzenleme önerilerinin ciddi bir şekilde ele alınmasını gerektirmektedir. Yapılacak yanlış bir düzenleme, gönüllü olma motivasyonunu derinden etkilemek bir yana, devletin ciddi bir mali yük altına girmesine de yol açabilecektir.

Gönüllülüğe ilişkin ayrı ve bağımsız bir kanun düzenlenmesi, ulaşılmak istenen hedefe varmada bir katkı sağlamayacaktır. Zira yasaya gönüllülerin hangi şartlarda faaliyet gösterdikleri dikkate alınmaksızın kapsamına girmeyecekleri yönünde bir hüküm konulsa dahi, esas olan yapılan çalışmanın işçi-işveren arasındaki bağımlılık ilişkisinin unsurlarını taşıyıp taşımadığıdır⁸⁹. Hukuki statüsü gönüllü olarak düzenlense dahi, gönüllünün –bağımlılık ilişkisi mevcutsa – iş hukuku kapsamına girmesini kanuna konulacak bir hükümle engellemek mümkün değildir. Böylesi bir

88 ibid 14.

89 Mollamahmutoğlu, Astarlı ve Baysal (n 9) 38; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca (n 9) 168-170.

düzenlemenin başvuru halinde Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilme olasılığı kanımızca çok yüksektir. Farklı gönüllülük alanları dikkate alındığında gönüllüğün tek ve ortak bir tanımını yapmak, ihtiyaçları giderebilecek düzenlemeleri tek bir yasaya sığdırmak mümkün görünmemektedir. Bu yol tercih edilirse, acilen çözülmesi gereken bir sorun uzun vadeye yayılacaktır ve birçok farklı gönüllülük alanını düzenleyen yasal düzenlemeler gerekecektir. Örneğin; arama-kurtarma alanında faaliyet gösteren bir gönüllü ile haftanın belirli günlerinde yemek dağıtımı faaliyetlerine katılan bir gönüllünün ihtiyaç duyduğu yasal koruma ve sigorta kapsamı birbirinden oldukça farklıdır. Bununla birlikte, gönüllülüğün bir hukuki statüye kavuşturulması ihtiyacını görmezden gelmek de mümkün değildir. Gönüllülüğün temel dinamiklerini aşındırmayacak ve gönüllülerin etkili bir şekilde faaliyet göstermelerini temin edecek, toplumda gönüllü faaliyetlere katılımı artıracak bir yasal düzenlemenin yapılması, önemli bir gereksinim haline gelmiştir⁹⁰.

Spor federasyonlarının bağımsızlığı, uyumsuzluk durumunda vesayet yetkisi sahibi kamu kurumlarını sorumlu tutmalarını engellerken, her federasyonun kendi kurallarını belirleme yetkisi, gönüllülük kanunu ile çözülmesi amaçlanan sorunlara hızlı ve basit bir çözüm sunmaktadır. Türkiye özelinde gelişen yapıları itibarıyla spor federasyonları, bir yandan devlete spor dallarını kamunun ihtiyacına göre planlama imkânı sağlarken diğer yandan da federasyonlar bünyesinde faaliyet gösteren sporcuların kulüpleriyle ya da federasyonlarıyla yaşadıkları uyumsuzluklarda devletin sorumluluğu bulunduğunu iddia etmelerinin önüne geçmektedir. Zira spor federasyonlarının idari ve malî bağımsızlığı kanunlarla düzenlenmiş, bu sayede hukuken federasyonlar ve devlet arasında kurulabilecek bir hiyerarşik ilişkinin önüne geçilmiştir. Federasyon yapılanmasının oluşturulması, gönüllülük alanına yönelik hukuki uyumsuzlukların çözümünde ve gönüllülerin haklarının korunmasında da önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu yaklaşım, temelde şu gerekçelere dayanmaktadır:

Gönüllü Faaliyetleri İş Kanunu Kapsamı Dışında Tutabilmek İçin Mevcut Altyapının Kullanılabilirliği: Mevcut 4857 sayılı İş Kanunu’nda, kapsam belirtilirken sporcuların hakkında bu Kanun hükümlerinin uygulanmayacağı ifade edilmiştir. Bu düzenlemenin temelinde, sporcuların (bilfiil ilgili spor dalında profesyonel olarak spor yapan, müsabakalara katılan kişiler) kendine özgü kurallara tabi olması, bu kuralların da kendi spor dallarında kurulu bulunan federasyonlar tarafından belirlenmesi, bu kurallara aykırılık halinde iş mahkemelerinin değil, ilgili federasyonun tahkim kurullarının yetkilendirilmiş olması bulunmaktadır⁹¹. Bu durum, özel çalışma şartları bulunan arama-kurtarma, yangın söndürme gibi gönüllülük alanları dikkate alındığında federasyon yapısını gönüllü çalışmalar bakımından da uygulanabilir bir seçenek olarak ortaya çıkartmaktadır.

Federasyon yapılanması, gönüllülerin işçi statüsünde değerlendirilmesi gibi, gönüllülük özelinde değerlendirildiğinde, istenmeyen durumların önüne geçilmesi için uygun bir hukuki zemin sağlar. İş Kanunu’nun 4. maddesine eklenecek bir fıkra ile sorun kolaylıkla çözüme kavuşturulabilir ve gönüllülük faaliyetleri, iş hukuku kapsamına alınmadan sürdürülebilir. Böylece, gönüllülerin

90 Arslan (n 14) 13.

91 Mollamahmutoğlu, Astarlı ve Baysal (n 9) 301-302; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca (n 9) 160-161; Ercan Akıyigit, *Bireysel İş Hukuku* (15. Bası, Seçkin Yayıncılık 2024) 102-103; Sümer (n 9) 34.

statüsü ve faaliyetlerinin tanımı iş hukukundan bağımsız bir çerçevede şekillendirilir, bu da taraflar arasındaki hukuki anlaşmazlıkların azaltılmasını sağlar.

Gönüllüler ile Devlet Arasına Tüzel Kişi Konulması: Federasyon yapılanması, gönüllüler ile devlet arasına bir tüzel kişilik koyarak doğrudan taleplerin devlete yöneltilmesinin önüne geçer. Bu fonksiyon en temelde, devlet ile gönüllü arasına bir tüzel kişilik perdesi gerekir, muhtemel hizmet tespiti davalarının doğrudan devlete yöneltilmesini ve devletin büyük mali yüklerle karşılaşmasını engelleyecektir⁹². Gönüllüler ve gönüllü kuruluşları temsil eden federasyonlar, devlet ile iletişimi sağlamak ve arabuluculuk yapmak için bir köprü görevi görür. Böyle bir yapı, gönüllülerin bireysel hak taleplerinin düzenlenmesinde ve kaynakların adil şekilde dağıtılmasında etkin bir mekanizma sunar.

Sivil Toplumun “Sivil” Kalması: Sivil toplum, demokratik toplumların olmazsa olmaz bileşenidir. Federasyon yapıları, sivil toplumun “sivil” yönünü koruyarak, bireylerin devlet dışında örgütlenmesini ve dayanışma içerisinde hareket etmesini teşvik eder. Bu yaklaşım, sivil toplumun bağımsızlığını güvence altına alırken, aynı zamanda toplumsal katılımın artırılmasına olanak tanır. Sivil toplumun sivil kalması, vatandaşların kendi iradeleriyle toplumsal sorunlara çözüm üretmesinin en önemli motivasyon kaynaklarından biridir⁹³.

“Sivil Toplumun Devlet Dışında Bir Yapı Olması”: Sivil toplumun temelinde, devlet dışı bir yapıya sahip olması yatar. Bu bağımsız yapı, bireylerin devletten farklı olarak kendi inisiyatifleriyle toplumsal fayda sağlama motivasyonlarını besler⁹⁴. Federasyon yapılanması, sivil toplumun bu özelliğini güçlendirerek, gönüllülüğün ve katılımcılığın temel değerlerini korur. Gönüllülük faaliyetlerinin bir federasyon çatısı altında toplanması, devlet müdahalesinin sınırlandırılmasına ve gönüllülük alanındaki özerkliğin sürdürülmesine katkı sağlar.

“Gönüllülük Alanlarının Tek Bir Kanunla Düzenlenmesinin Zorluğu”: Gönüllülük faaliyetleri, çok çeşitli alanlarda ve dinamiklerde gerçekleşmektedir. Bu nedenle, tüm gönüllülük faaliyetlerini tek bir yasa ile düzenlemek hem pratikte hem de teoride olanaksızdır. Federasyon yapısı, her gönüllülük alanının kendi özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun düzenlemeler yapılmasına imkân tanır. Böylelikle, sağlık, çevre, eğitim gibi farklı gönüllülük alanlarının kendine özgü normlar çerçevesinde faaliyet göstermesi sağlanır. Bu esneklik, gönüllülük faaliyetlerinin daha verimli ve etkili bir şekilde yürütülmesini sağlar.

“Gönüllülerin Çalışma Şartlarının Düzenlenmesinde Gerekli Altyapıyı Sunması”: Gönüllülerin “çalışma” şartlarının düzenlenmesi, raporda da ifade edildiği üzere⁹⁵, oldukça önemlidir. Ancak hiçbir zorlayıcılığı olmayan “gönüllülük anlaşmasının” bu konuda bir etki oluşturmaması mümkün

92 Fahri Erdem Kaşak, ‘Tüzel Kişilik Kavramı ve Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması’ (2020) 26(2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1242, 1250.

93 Halil Ahmet Akbay, ‘Sosyal Eğitimin Teorik Temelleri ve Uygulamaları: Bireylerin ve Toplamların Gelişiminde Kritik Bir Araç’ (2024) 8(1) Milli Kültür Araştırmaları Dergisi 146, 93.

94 Fatma Betül Arslan Keskin, ‘Sivil Toplumun Kavramsal Analizi ve Türkiye’deki İzdüşümü’ (2023) 25(3) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 1253, 1256.

95 Şentürk ve Karadoğan (n 7) 34.

değildir. Zorlayıcılığın nasıl sağlanması gerektiği konusunda, önceki başlıklarda da ifade edildiği üzere, gönüllülüğü tanımlama noktasında dahi yetersiz kalması muhtemel olan bir gönüllülük kanunundan bunu beklemek gerçekçi olmayacaktır. Buna karşılık, gönüllülük türlerine göre kurulacak federasyonların, kendi alanları itibarıyla kuralları oluşturması ve bu kurallara uygun davranmayı STK’lar için zorunlu hale getirmesi hem daha kolay hem daha uygulanabilir bir yöntemdir.

Kanımızca federasyon yapılanması, gönüllülük faaliyetlerinin düzenlenmesi ve geliştirilmesi için ideal bir model olma potansiyelini taşımaktadır. Federasyonlar sayesinde, gönüllülüğün bağımsızlığı ve esnekliği korunabilecek, hukuki uyumsuzlukların çözümünde doğrudan ve ihtiyaca yönelik çözümler üretilebilecektir. Bunun yanında federasyonlar sayesinde, sivil toplumun demokratik toplumdaki yeri güçlendirilebilecek ve bireylerin topluma katkıda bulunma motivasyonlarını artıracaktır. Dolayısıyla, federasyon modeli, gönüllülük alanını destekleyen, geliştiren ve sürdürülebilir kılan bir çerçeve sunar.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Parasal anlamda olmasa da gönüllü, yaptığı faaliyetin karşılığında maddi veya duygusal fayda elde eder. Gönüllüyü yaptığı işlerden dolayı takdir etmek gereklidir, fakat gönüllüye yaptığı işin karşılığında para cinsinden bir çıkar sağlamaktan ziyade manevi tatmin sağlamak ön planda olmalıdır. Eğer manevi tatmin öncelenir ve gönüllülerde yaptıkları işin gerçekten etkili olduğu ve bir şeyleri değiştirebildiği algısının oluşmasına katkıda bulunacak düzenlemeler yürürlüğe konulursa, bu durumda sorun kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Soruna, maddi boyutunu değil de manevi boyutunu önceleyerek yaklaşılması, çözüme çok daha büyük katkı sağlayacaktır.

Türkiye’de gönüllü emeğin hukuki statüsü, mevcut düzenlemelerle net bir çerçeveye oturtulmamıştır. Bu durum gönüllülerin sosyal güvenlik hakları ve iş hukuku bakımından yoğun tartışmaların yaşanmasına ortam hazırlamıştır. Gönüllülerin hukuki statülerindeki belirsizlik, özellikle iş kazası ve malullük hallerinde ihtiyaç duydukları sosyal güvenlik haklarından mahrum kalmalarına neden olurken, çalışma koşulları ve güvenlik önlemleri konusunda da adaletsiz tutumlarla karşılaşmalarına sebep olmaktadır. Bu sorunların çözülmesi amacıyla, son yıllarda hızlanan kanunlaştırma çalışmalarının, mevcut tartışma çerçevesi dikkate alındığında, istenen çözümü sunamayacağı görülmektedir. Zira tartışmalar, gönüllü kavramının nasıl tanımlanacağı konusunda düğümlenmekte, tüm gönüllülük türlerini kapsayan bir tanım yapılamadığı için kanunlaştırma çalışmaları daha en başından sonuçsuz kalmaktadır. Sorunun çözümünde kanunların önemli bir rol oynayacağı tartışmasız olmakla birlikte, gönüllülük alanını düzenleyen yeni ve müstakil bir kanun yapmak yerine mevcut kanunlarla daha kolay ve etkili bir sonuca ulaşmak mümkündür. Tam da bu noktada, federasyon yapılanması sorunun çözümü olarak ortaya çıkmaktadır. Federasyonlar, gönüllü kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlayarak, gönüllülerin sosyal güvenlik haklarının korunmasını ve gönüllü faaliyetlerinin daha düzenli ve güvenli bir şekilde yürütülmesini destekleyecek ortamı kolaylıkla oluşturacaktır.

Gönüllü kuruluşlar arasında iş birliğini güçlendirecek federasyonlar, gönüllülerin haklarının korunması ve sosyal güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmasında aktif rol üstlenecektir. Federasyonlar, gönüllü faaliyetlerin organize edilmesi, standartların belirlenmesi ve denetim mekanizmalarının kurulması gibi alanlarda öncülük edecektir. Bu yapılanma, gönüllülerin haklarını koruyacak bir çerçeve sunarken, gönüllü faaliyetin toplumsal kabulünü ve etkinliğini de artıracaktır.

Gönüllü emeğin hukuki statüsünü 4857 sayılı İş Kanunu madde 4'e eklenecek bir fıkra ile düzenlemek mümkündür. Bu sayede, gönüllülerin bu Kanun kapsamı dışında kaldıkları netleştirilmiş olacaktır. Bununla birlikte sosyal güvenlik hukuku kapsamında gönüllülerin haklarını belirleyecek düzenlemelerin yapılması zorunludur. Bu düzenlemeler, gönüllü faaliyetlerin doğasına uygun esnek ve özelleşmiş çözümler sunarak, gönüllülerin çeşitli haklardan faydalanmalarını sağlamalıdır. Aynı zamanda, bu düzenlemeler, gönüllü emeğin suiistimal edilmesini önlemek amacıyla, belirli etik ve yasal standartları da kapsamalıdır.

Yeşil Kitap'ta öneriler arasında yer alan, gönüllü emeğin toplumsal kabulünü artırmak amacıyla politika geliştirme faaliyetleri, federasyonlar sayesinde çok daha etkili ve kolay bir şekilde yürütülebilecek, bu sayede gönüllü emeğin toplumsal etkisi güçlendirilebilecektir. Federasyonlar, gönüllülüğün önemini ve gerekliliğini topluma ve karar alıcılara anlatırken, gönüllülük politikalarının uygulanması ve iyileştirilmesi konusunda aktif bir rol oynayacaktır.

Gönüllülerin sosyal güvenlik haklarının güçlendirilmesi, gönüllülük faaliyetlerinin daha güvenli bir ortamda yürütmelerine imkân tanıyacaktır. Bu kapsamda, gönüllülerin iş kazası ve hastalık gibi sosyal güvenlik ihtiyaçlarını karşılayacak özel sigorta sistemleri geliştirilmelidir. Bu sistemler, federasyonlar önderliğinde, STK'ların da katkısıyla hayata geçirilebilir.

Gönüllülerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi hem motivasyonlarını hem de verimliliklerini artıracaktır. Federasyonların belirleyecekleri çalışma standartları sayesinde gönüllülerin çalışma saatleri, fiziksel ve psikolojik yükleri dikkate alınarak, daha düzenli ve denetlenebilir hale getirilecektir. Federasyonların belirleyeceği standartlar, tıpkı spor federasyonlarında olduğu gibi, gönüllülerin ev sahibi kuruluşlar ile aralarında yaşanan sorunları iş hukuku mevzuatı kapsamında değil, federasyonun belirleyeceği standartlar ve mevzuat kapsamında çözüme arayışına girmelerini sağlayacaktır.

Federasyon yapılanması, sivil toplumun güçlendirilmesi ve demokratik katılımın artırılması için bir aracı olarak değerlendirilebilir. Gönüllülük alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, federasyonlar aracılığıyla daha etkin bir şekilde iş birliği yaparak, toplumsal sorunlara çözüm üretme kapasitesini artıracaktır. Devlet eliyle sivil toplum alanının düzenlenmesinin ve daha tehlikelisi, devletin gönüllü emeğinden yoğun bir şekilde faydalanması sebebiyle doğabilecek hukuki ve mali sorunların önüne geçilmiş olacaktır.

Federasyon yapılanması, gönüllü emeğin daha etkili, güvenli ve sosyal açıdan desteklenmiş bir yapıya kavuşmasını sağlayarak hem gönüllülerin haklarının korunmasına hem de toplumsal dayanışmanın güçlenmesine katkıda bulunacaktır. Gönüllü faaliyetlerin, federasyon yapısı altında daha düzenli

ve denetlenebilir hale getirilmesi, bu faaliyetlerin toplumsal katkısının daha iyi anlaşılmasına ve yaygınlaşmasına yardımcı olacaktır.

Son olarak, gönüllü emeğin ekonomik ve sosyal değerinin tam anlamıyla ortaya konulabilmesi için daha fazla araştırma ve veri toplama çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmalar, gönüllülük faaliyetlerinin topluma olan katkısını nicelik ve nitelik olarak ortaya koyarak, bu alanda oluşturulacak politikalara yön verecektir.

KAYNAKÇA

- Afşar ST, ‘Gönüllülük Olgusunu Sosyolojik Teorilerle Anlama Denemesi’ (2019) 7 *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 27-49.
- Akbay HA, ‘Sosyal Eğitimin Teorik Temelleri ve Uygulamaları: Bireylerin Ve Toplamların Gelişiminde Kritik Bir Araç’ (2024) 8(1) *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi* 146-156.
- Akyiğit E, *Bireysel İş Hukuku* (3. bası, Seçkin Yayıncılık 2023).
- Arsan ML, ‘Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük: Sorunlar ve Çözüm Yolları’ (2018) 4 *İlke Politika Notları* 1-16.
- Avcı M, ‘Spor Federasyonlarının Hukuki Niteliği, İdari Teşkilat İçindeki Konumu ve Bağımsızlığı Sorunu’ (2012) 70(2) *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 3-20.
- Aytuğ N, ‘Sivil Toplum Kuruluşu İşbirliği Ağlarının Etkililik Açısından İncelenmesi: Türkiye’deki İş Dünyası Federasyonları Üzerine Bir Araştırma’ (Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi 2015).
- Ayhan E ve Önder M, ‘İnsan Kaynaklarının Kurumsal Performansa Etkisi: Gençlik STK’ları Üzerine Ampirik Bir Araştırma’ (2021) 29(48) *Sosyoekonomi* 443-472.
- Beyazova A ve Durmuş G, “Abla Bir Daha Gelecek Misin?” Türkiye’de Çocuklarla Gönüllülük Deneyimleri’ iç Emre Erdoğan, Pınar Uyan-Semerci, Nurhan Yentürk ve Laden Yurttagüler (edr), *Türkiye’de Gönüllülük: Deneyimler, Sınırlılıklar ve Yeni Açılımlar* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2020) 133-164.
- Bruno B ve Fiorillo D, ‘Voluntary Work and Wages’ (2015) 87(2) *Annals of Public and Cooperative Economics* 175-202.
- Çakı F, ‘Türk Sosyolojinde Yeni Bir Alan: Gönüllülük Araştırmaları’ (2014) 29 *Sosyoloji Dergisi* 185-202.
- Çakıcı FO ve Çakıcı AB, ‘Sosyal Yardımlaşma Bağlamında Sivil Toplumun Rolü: Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Örnekleri’ (2020) 5(3) *The Journal of International Scientific Researches* 203-208.
- Çelik N, Caniklioğlu N, Canbolat T ve Özkaraca E, *İş Hukuku Dersleri* (35. Bası, Beta 2022).
- Chernobrov D, ‘Digital Volunteer Networks and Humanitarian Crisis Reporting’ (2018) 6(7) *Digital Journalism* 928-944.
- Chur-Hansen A, Werner L-K, McGuinness CE and Hazel S, ‘The Experience of Being a Guide Dog Puppy Raiser Volunteer: A Longitudinal Qualitative Collective Case Study’ (2014) 5(1) *Animals* 1-12.
- Clark AM, ‘Non-Governmental Organizations and Their Influence on International Society’ (1995) 48(2) *Journal of International Affairs* 507-525.
- Dayé M, ‘Volunteering at the Extensive Margin: Intrinsic or Extrinsic Motive?’ (2018) 131 *Annals of Economics and Statistics* 117-136.
- Dean J, ‘Volunteering, the Market, and Neoliberalism’ (2015) 9(2) *People, Place and Policy* 139-148.
- Doğan Yenisey K ve Kabakçı M, *Gönüllü Emeği ve İş Hukuku* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2017).

- Doğan Yenisey K, 'Gönüllülük ve Hukuki Çerçevesi' iç Pınar Uyan-Semerci ve diğerleri (edr), *Türkiye'de Gönüllülük: Deneyimler, Sınırlılıklar ve Yeni Açılımlar* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2020) 179-206.
- Dulkadiroğlu H, 'Gönüllülük, Gönüllü Kuruluşlar ve Devlet Arasındaki İşbirliği: Americorps Örneği ve Türkiye için Bir Model Önerisi' (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi 2016).
- Erdoğan E ve Uyan Semerci P, 'Türkiye Gönüllülük Araştırması 2019: Gönüllü Koordinatörleri Gönüllülüğü Değerlendiriyor' iç Emre Erdoğan, Pınar Uyan-Semerci, Nurhan Yentürk ve Laden Yurttagüler (edr), *Türkiye'de Gönüllülük: Deneyimler, Sınırlılıklar ve Yeni Açılımlar* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2020) 45-92.
- Flood JP, Gardner E and Yarrell K, 'Managing Volunteers: Developing and Implementing an Effective Program' in John G Peden ve Rudy M Schuster (eds), *Proceedings of the 2005 Northeastern Recreation Research Symposium: April 10th, 11th, & 12th* (USDA Forest Service 2005) 80-88.
- Greinacher A, Cranz A, Jenzer J, Nikendei A, Kottke R, Wiesbeck J, Friederich HC and Nikendei C, 'The Psychological Burden of Volunteers in Psychosocial Emergency Care – A Qualitative Interview Study' (2022) 41(10) *Current Psychology* 7337-7349.
- Güngör F ve Çölgeçen Y, 'STK'larda Gönüllü Yönetimi ve Motivasyonun Performansa Etkisi' (2013) 8(3) *Akademik İncelemeler Dergisi* 163-187.
- Gürten K ve Erenel SE, 'Lex Sportiva: Spor Hukukunun Küreselliği' (2012) 3(1) *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 295-315.
- Handy F, Mook L and Quarter J, 'The Interchangeability of Paid Staff and Volunteers in Nonprofit Organizations' (2008) 37(1) *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 76-92.
- İnce A, 'Gönüllü İtfaiye İstasyonlarına Olan İhtiyacı Belirleyen Faktörler' (2013) 704-705 *Standart* 27-32.
- Ivonchuk M, 'The Costs and Benefits of Volunteering Programs in the Public Sector: A Longitudinal Study of Municipal Governments' (2019) 49(6) *The American Review of Public Administration* 690-703.
- Ji-Hye S, Ock-Joo K, Sang-Ho Y, Eun Kyung C and Ji-Eun P, 'A Study on the Characteristics of Healthy Volunteers Who Participate in Phase I Clinical Trials in Korea' (2022) 17(1-2) *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics* 193-212.
- Johansen IM, 'Legal Issues in School Volunteer Programs' (1998) (1) *School Law Bulletin* 1-18.
- Kalkan M, 'Almanya'da Sivil Toplum Anlayışı ve Organizasyonu' (2023) 1(84) *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* 209-225.
- Kalleberg AL, 'Precarious Work, Insecure Workers: Employment Relations in Transition' (2009) 74(1) *American Sociological Review* 1-22.
- Kamerade D, *Third Sector Impacts on Human Resources and Community* (European Union, Brussels 2015).
- Kaşak FE, 'Tüzel Kişilik Kavramı ve Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması' (2020) 26(2) *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 1242-1263.
- Kenek G, 'Farklılık Yönetimi' iç Baran Arslan ve Erkan Nur (edr), *İşletme Alanında Güncel Yazınlar* (Strategic Researches Academy 2021) 19-46.
- Kerman U, *Türkiye'de Devletin Küçültülmesi Sorunu* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2006).
- Keskin FBA, 'Sivil Toplumun Kavramsal Analizi ve Türkiye'deki İzdüşümü' (2023) 25(3) *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 1253-1272.
- Krnic R and Vukusic D, 'Social Participation of Youth through Volunteering: Case Study of Centre for Peace Studies in Zagreb' (2022) *Ethnography* 1-20.
- Mollamahmutoglu H, Baysal U ve Astarlı M, *İş Hukuku* (7. Baskı, Lykeion 2022).

- Mead J, ‘A Legal Perspective on the Organization–Volunteer Relationship’ (2019) 48(2S) *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 12S-29S.
- Olçar K, ‘Sivil Toplum Örgütlerinin Kavramsal ve Tarihsel Gelişimi’ (2022) 5(2) *Izlek Academic Journal* 42-57.
- Onbaşı F, *Civil Society Debate in Turkey: A Critical Analysis* (Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2008).
- Önder M, Akın A ve Ayhan E, *Türkiye Gençlik STK’ları Profili* (T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı 2019).
- Özmutaf NM ve Köstepen A, ‘STK’larda Üyelerin Gönüllü Hakları Çerçevesinde Gönüllülüğe Yönelik Algılarının Belirlenmesi Üzerine İzmir İlinde Bir Araştırma’ (2018) (17) *Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi* 813-826.
- Park S-J, ‘They Overworked Us’ (2017) 4(3) *Medicine Anthropology Theory* 75-94.
- Postell LS, *Improving Volunteers’ Safety During the COVID-19 Pandemic* (Walden University College of Health Sciences and Public Policy 2024).
- Prouteau L and Wolff F-C, ‘Does Volunteer Work Pay Off in the Labor Market?’ (2006) 35(6) *The Journal of Socio-Economics* 992-1013.
- Rogers AJG, ‘Medical Student Volunteerism and Interest in Working with Underserved and Vulnerable Populations’ (2020) *BMC Medical Education* 1-6.
- Sözer AN ve Tuaz Yılmaz P, ‘Ücretsiz Çalışanların Hukuki Konumu İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme’ iç Alpay Hekimler (ed), Otto Kaufmann Armağanı (Legal Yayıncılık 2021) 547-619.
- Sümer HH, *İş Hukuku Uygulamaları* (8. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024).
- Şahin B ve Ateş H, ‘Yönetişim ve İç Boş(altılan) Devlet: Devletsiz Kamu Yönetimine Doğru’ (2020) 75(1) *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 235-257.
- Şahin Ş, ‘Türkiye’de Afet Yönetimi ve 2023 Hedefleri’ (2019) 1(2) *Turkish Journal of Earthquake Research* 180-196.
- Şentürk M ve Karadoğan BC, *Türkiye’de Gönüllülüğün Yaygınlaştırılması İçin Politika ve Yasal Düzenleme Önerileri* (Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü 2024).
- Şentürk M ve Tüylüoğlu BT, ‘Defining Volunteerism,’ Murat Şentürk (ed) *Volunteerism and Working With Volunteers* (Istanbul University Press 2022) 41-60.
- Slootjes J and Kampen T, ‘Is My Volunteer Job Not Real Work? The Experiences of Migrant Women with Finding Employment Through Volunteer Work’ (2017) 28(5) *Voluntas* 1900-1921.
- Smith DH, ‘Altruism, Volunteers and Volunteerism’ (1981) *Nonprofit & Voluntary Sector Quarterly* 21-36.
- Studer S and von Schnurbein G, ‘Organizational Factors Affecting Volunteers: A Literature Review on Volunteer Coordination’ (2013) 24(2) *Voluntas* 403-440.
- Sundram F, Corattur T, Dong C and Zhong K, ‘Motivations, Expectations and Experiences in Being a Mental Health Helplines Volunteer’ (2018) 15(10) *International Journal of Environmental Research and Public Health* 1-13.
- Taylor RF, ‘Rethinking Voluntary Work’ (2005) 53(2) *The Sociological Review* 117-135.
- Liakh T, Lekholetova M, Kotelevets A, Spirina T and Shved O, ‘Development of Youth Volunteer Programs in the Condition of the Covid-19 Pandemic in the Communities, Neighboring to the Area of the Joint Forced Operation in the East of Ukraine’ in *Society, Integration, Education – Proceedings of the International Scientific Conference* (28-29 May 2021) 316-326.
- Tsuruda S, ‘Volunteer Work, Inclusivity and Social Equality’ iç Hugh Collins, Gillian Lester, and Virginia Mantouvalou (eds) *The Philosophical Foundations of Labour Law* (Oxford University Press 2018) 1-31.

- Worker SM, Espinoza DM, Kok CM, Go C and Miller JC, 'Volunteer Outcomes and Impact: The Contributions and Consequences of Volunteering in 4-H' (2020) 15(4) *Journal of Youth Development* 6-31.
- Yentürk N, 'Gönüllülükle İlgili Yasal Düzenlemeler: Sivil Alan İçin Örnekler ve Öneriler' iç Emre Erdoğan, Pınar Uyan-Semerci, Nurhan Yentürk ve Laden Yurttagüler (edr), *Türkiye'de Gönüllülük: Deneyimler, Sınırlılıklar, Yeni Açılımlar* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2020) 207-256.